

№№ ——— 1-15 Феврала 1917 года. ——— 3 и 4-й.

Неофициальный отделъ.

ს ი ც ე ბ ა*).

სახელითა მამისათა, და ძისათა, და სულისა წმინდისათა.

როგორც მოგვითხრობს საღმრთო წერილი, თავდა პირველად მამაკაცი და დედაკაცი ერთმანეთის თანხმობაში, სიყვარულში, თანაგრძნობაში ატარებდნენ ღღეებს. არც ერთი მათგანი არ ფიქრობდა მეორე დაემორჩილებია, მხოლოდ როდესაც მათ ღვთისაგან მიცემული მცნება დაარღვიეს, შესცოდეს, სწორ გზას გადაუხვიეს, მათი ურთიერთ შორის დამოკიდებულებაც არა თუ შეირყა, მთლად შეიცვალა; ნაცვლად სიყვარულისა, ერთმანეთის პატივისცემისა მათ შორის დამყარდა ქიშპობა, ძალ მომრეობითი ერთისაგან მეორეს დაჩაგვრა. მამა კაცმა, როგორც ფიზიკურად უფრო ძლიერმა, დაიმორჩილა დედაკაცი, თანდათან ჩამოართვა მას ყოველი უფლება და გაიხადა ხმაამოუღებელ, ყურმოკრილ მოსამსახურეთ; იმოდენათ აფასებდა მას, რამოდენათაც გამოსადეგი იყო მისთვის, როგორც მოსამსახურე და როგორც მის ვნებათა დამაკმაყოფილებელი. იქნამდე მივიდა საქმე, რომ ცხოველებს მეტი შებრალება ჰქონდათ, ვინებ დედაკაცებს. რასაკვირველია, უკანასკნელნი იძულებულნი უნდა გამხდარიყვნენ თავიანთ მდგომარეობას დრომღი-

*) თქმული სიონის საერებულო კაპარში 14 იანვარს 1917 წ.

სინ შერიგებოდნენ და მოთმინებით ეზიდნათ მეტათ მიძიმე ტვირთი. რაღა მამაკაცისაგან დაჩაგვრა უნდოდა დედაკაცს, როდესაც ისედაც ღვთისაგან საკმარისად დიდი მოვალეობა ჰქონდა მას თავზე მოხვეული! განა შეილებიშნა შობა, მათი აღზრდა, შინაური-ოჯახური საქმეები ცოტა დროს და ძალას თხოულობდა? განა მამაკაცს შედარებით მეტი ჯაფა ჰქონდა ცხოვრებაში? და აი, მიუხედავად ამისა, მამაკაცმა ყოველი ღონე იხმარა მიწასთან გაესწორებია ეს თავის თანაშემწე, პირუტყვებზე უარესად აბუჩათ აეგდო იგი, ყოველი უფლება წაერთმია. გვერდზე დასმაც აღარ მოინდომა, სამარცხენოთ მიიძინა მასთან პურის ქაბა; ცოლის სულ თვალბეჭდით უნდა ეცქირა ქმრისათვის, რომ არაფერი ეწყენინებია; მისი რისხვის მსხვერპლათ არ გამხდარიყო. თუ თავისთავს მოუფლიდა, ან სმით, ან ქამით, ჩაცმადახურვით თავს გაიმშვენებდა, სახეში თავდაპირველად და უმეტეს ნაწილად ქმრის — მამაკაცის გულის მოგება, მისი ვნებათა დაკმაყოფილება ჰქონდა სახეში და არა თავისთავისა პატივის ცემა. კარგათ ესმოდა, რა მოელოდა, თუ თავის სიმშვენებებს დაკარგავდა, ან უდროვით დასწავლდებოდა. სწავლა-განათლება ხომ მარტოთ მარტო მამაკაცებისათვის იყო დაწესებული! ქალთა აღზრდაზე, განათლებაზე, განვითარებაზე ხომ არაფერ ფიქრობდა! ვაჟებისათვის ხსნიდენ სხვა და სხვა სასწავლებლებს, ხარჯს არ ერიდებოდნენ, ქალებისათვის კი არ ზრუნავდნენ. ამისათვის მამაკაცები უფრო ადრე განვითარდნენ გონებით, და რამოდენათაც მაღლა დადგნენ განათლებით, იმოდენათ უფრო კიდევ მაღლა დაიკავეს თავი. დედაკაცი სულ ვეღარ ბედავდენ მეტოქობას, გრძნობდენ, რამოდენათ დაბლა იდგნენ ისინი, როგორც ფიზიკურათ, ისე სულიერათ. მხოლოდ მაცხოვრის შემდეგ იწყობა ახალი ხანა, ხანა სანატრელი მთელი კაცობრიობისათვის საზოგადოთ და დედაკაცისათვის კერძოდ. ქრისტეს სწავლამ გამოიყვანა დედაკაცი მონობისაგან, გაამხნევა იგი და დაიხსნა სასოწარკვეთილებისა და სამუდამო დაღუპვისაგან. მაცხოვარმა, როგორც სწავლა-დარიგებით, ისე თვისი ქცევა-მოქმედებით, ამცნო ყველას, რომ მამაკაცი და დედაკაცი თანასწორნი არიან ღვთის წინაშე და ცხოვრებაშიაც თანასწორნი უნდა იყვნენ; ერთმანეთის დაჩაგვრა არ უნდა უნდოდეთ, ერთმანეთს დახმარებით და შემწეობით ცხოვრების ტანჯვა-წვალება უნდა გაუადვილონ და არა, პირიქით, კიდევ მეტი სასჯელი მიაყენონ. მოციქულებმა განაგრძეს ამნაირი სწავლა-დარიგება და ქალებიც გამოვიდნენ საზოგადო ასპარეზზე სამოქმედოთ. გაჩნდნენ მქადაგებელნი, იესო ქრისტეს მოძღვრობის გამაგრებლებელნი, როგორც, მაგალითად, მენელ-საცხებელნი, მოციქულთა სწორნი, მათ რიცხვში წმ. ნინოც, ვის სადიდებლადაც შეეკრებოდა ვართ ჩვენ დღეს აქ, ამ დიდებულ ტაძარში. მამაკაცებზე არა ნაკლებ თავ გამოდებით, თავგანწირვით იღვწოდენ ისინი. ბევრი მათგანი წამებულ იყვნენ სარწმუნეებისთვის. ქალის ღირსება თან და თან ზევით-ზევით იწევდა, ფართოვდებოდა, თუმცა ბევრი, მეტათ ბევრი დაბრკოლება ელობებოდათ მათ წინ. ერთი მხრივ მამაკაცები იყვნენ ამაში დამნაშავენი, რადგან არ უნდოდათ რამოდენიმე საუკუნის განმავლობაში მოპოვებული უფლებები ხელიდგან გაეშვათ, ბატონობა დაეკარგათ. მეორე მხრივ დედაკაცების ბრალიც იყო, რადგან მათ მოინდომეს ერთბაშათ მეტი

მიელოთ, ვინემ შეიძლება. მამაკაცები ჯერჯერობით უფრო მომზადებულნი იყვნენ ცხოვრებისათვის, ვინემ დედაკაცები. ყოველ საქმეს, თანამდებობას შესაბამის სწავლა და მომზადება სჭირია და მაშინ შექმლო დედაკაცს თამამად მოეხზოვა რომელიმე თანამდებობის აღსრულების მიცემა, როდესაც მას ძალა მიუწევდებოდა მის საიმედოთ შესრულებისათვის. დღეს რომ მიქცეული აქვს ყურადღება ქალთა განვითარებას, განათლებას, ისე რომ ყოფილიყო წინათაც, რასაკვირველია, ბევრნაირ დარგის მუშაობისათვის მზათ იქნებოდა, მაგრამ ახა რა უნდა ექნა გაუნათლებელ ქალს! მამაკაცისათვის რანაირად უნდა გაეწია მეტოქობა? ბრძოლის დროს უსათუოთ დამარცხება მიელოდა. მაშასადამე პირველი იარაღი, რისთვისაც უნდა მოეკიდნათ ხელი, ეს სწავლა-განათლება იყო. მართლაც თან და თან მიჰყვეს ხელი ქალებმა თავიანთ თავის განვითარებას, სწავლით აღჭურვას და არა ერთი და ორი ნასწავლი მეცნიერი, ან საზოგადო მოღვაწე უძღვნეს კაცობრიობას.

დიდათ დააჩქარა ქალთა უფლებათა გაფართოება ახლანდელმა უღმობელმა ომმა. რადგან მამაკაცები საომრათ არიან გაწვეულნი და ათი ათასობით სწირავენ სიცოცხლეს სამშობლოს, სახელმწიფოს და სარწმუნოებას, შინ დარჩნენ დედაკაცები. უკანასკნელებმა ძალაუნებურათ უნდა დაიკავონ მამა კაცების ადგილები სხვა და სხვა სახელმწიფო და საზოგადო დაწესებულებებში, სადაც მამაკაცები მუშაობდნენ და აგრე რიგათ დედაკაცებს ნებას არ აძლევდნენ ემუშავათ. აქედგან კი დიდი შედეგი მოელოთ დედაკაცებს. მათი უფლებები თან და თან გაფართოვდება, თავს მალა აიღებენ, მონობას უფრო მალე დაახწევენ თავს. მხოლოდ ერთი რამ არ უნდა დაივიწყონ ჩვენმა დედებმა და დებმა. ეს დრო მათთვის გამოსაკვდელი დროა. ბევრია დამოკიდებული იმაზე, თუ როგორ წაიყვანებენ თავიანთ საქმეს, როგორ გაამართლებენ იმ აზრს, რომ დედაკაცი ნაკლები არ არის მამაკაცზე. თუ ახლა მათ დაიმსახურეს სახელი, ხომ კარგი და კარგი, თუ ვერა, უნდა იცოდნენ, ძნელი იქნება მათთვის თავისთავის გამართლება; უფლება აღარ ექნებათ მამაკაცებს საყვედური უთხრან, რატომ გეჩაგრავთ, რისთვის არ გვითანასწორებთ? ძლიერი კრიტიკული თვლით მისჩერებია მამაკაცი დედაკაცს ახლა, თითქოს გამოცდის მომენტი არისო. ამისათვის მანდილოსნები, რომელნიც თავდადებით ემსახურებიან ახლა კაცობრიობას, ცდილობენ მამაკაცებს გაუსუბუქონ უღელი, შინაური ცხოვრებას არ დაამჩნიონ უმამაკაცობა, ათუ შინ, ოჯახში, მუშაობით, შეიღების აღზრდით-მოვლით, სვინდისიერი და უმწიკვლო ცხოვრებით, ათუ სხვა და სხვა სახელმწიფო და საზოგადო დაწესებულებებში მუყაითი და გონივრული მუშაობით და მეცადინეობით, დიდ სამსახურს უწყევენ თავიანთ სქესს, ამაღლებენ მას და შესაძლებელათ ხდიან ერთხელ და სამუდამოთ კუთვნილი უფლებანი თვისნი აღადგინონ. ის მანდილოსნები კი, რომელნიც ქმრების აღებული ფულებით ფუფუნებას და დროების გატარებას ეწევიან იმ დროს, როცა მათი ქმრები, ძმები და შვილები ომის ველზე სისხლსა ღვრიან, თავს სწირავენ, ძლიერ ამდაბლებენ თავიანთ თავს და სახელს უტეხენ თავიანთ სქესს. უნდა გამოტყდეთ, რომ მამაკაცებს იქნებ იმოდენა ვნება არ მოეტანოთ

ქალებისათვის, რამოდენიც ეს უკანასკნელნი თავიანთ თავს მოუტანენ, თუ მალე არ მიხვდნენ ცულ, მაგნე მიმართულებას. ამასთან, ვიმეორებ; დედაკაცებმა იმაზე მეტი არ უნდა მოინდომონ, რაც მათ ფიზიკურ და სულიერ ძალებს აღემატება. საზღვარი არ უნდა გადიოხაროს, თორემ თვით ბუნება დასჯის დამნაშავეს; რის გაკეთებაც არ შეუძლია დედაკაცს, რაც მამაკაცის მოვალეობას შეადგენს და მას შეფერის, მამაკაცს უნდა ექნეს დათმობილი; არევ-დარევა ვნების მეტს არაფერს მოიტანს. ყველამ თავთავიანთი მოვალეობა უნდა ასრულონ და მით ქალმა და კაცმა ერთმანეთს ცხოვრების უღელის გაწევა უნდა გაუადვილონ, გაუმსუბუქონ. „კაცადკაცადმან ვითარცა მიიღო მადლი, ეგრეთვე ურთიერთ არს ამსახურებდით მას, ვითარცა კეთილნი მნენი მრავალფერისა მის ღმრთისანი“, გვაროიგებს პეტრე მოციქული. (1 პეტ. 4,10).

დევანოზი მარკოზ ტყეშელაშვილი.

Юбилей Архипастыря.

(6 января 1917 г.).

Сегодня исполняется 30 лѣтъ священнослуженія Архіепископа Платона, Экзарха Грузіи.

Излишне было бы дѣлать многогранную и въ высокой степени содержательную жизнь и дѣятельность Владыки на періоды, съ цѣлью отдѣлнить какой-либо изъ нихъ, какъ особенно цѣнный. Здѣсь все одинаково сложно, содержательно и цѣнно.

Задачей нашей будетъ изложить въ хронологическомъ порядкѣ факты, изъ которыхъ въ теченіе 30 лѣтъ сплеталась эта удивительно цѣльная жизнь.

Первая паства Владыки—прихожане села,—они же и первые друзья его, дѣлившіе съ нимъ тяжелое горе его семейной жизни—смерть жены,—положили трогательный отпечатокъ на взгляды Владыки на русскаго крестьянина. Этотъ взглядъ Владыкѣ приходилось исповѣдывать не разъ, какъ пастырю, какъ члену Государственной Думы, какъ человѣку и, наконецъ, путемъ печатнаго слова, когда ему необходимо было въ Соединенныхъ Штатахъ публично высказаться по интересовавшему въ то время американцевъ вопросу о „столипинскихъ фермахъ“.

„Русскій крестьянинъ—золотая душа, богоносецъ, которому принадлежитъ будущее“,—вотъ сущность взгляда Владыки.

Кіевская духовная академія, гдѣ Владыка провелъ 16 лѣтъ, всегда будетъ благословлять имя своего добраго ректора, въ смутные годы

сохранившаго не одну молодую жизнь,—обстроившаго академію, матеріально и духовно поднявшаго на небывалую высоту братскій монастырь.

Почти восьмилѣтняя жизнь въ Америкѣ и дѣятельность его тамъ представляютъ собою самыя лучшія, свѣтлыя страницы жизни нашей миссіи. На-дняхъ авторомъ этихъ строкъ получено изъ Америки письмо, въ которомъ приписано: „Любили мы, цѣнили и беззавѣтно были преданы Владыкѣ Платону,—но теперь сознаемъ, что еще не достаточно были эти наши чувства, къ этому человѣку“.

Всѣ стороны жизни американской миссіи были имъ реформированы, уорядочены и весьма широко и прочно поставлены.

Вотъ памятники вѣчные дѣятельности Владыки въ Америкѣ:

- 1) открыто около 200 новыхъ приходоѡвъ;
- 2) созданъ и введенъ въ жизнь приходской нормальный уставъ;
- 3) открыто эмигрантское общество и при немъ созданъ эмигрантскій домъ;
- 4) духовная семинарія;
- 5) сиротскій пріютъ;
- 6) обезпечено пріобрѣтеннымъ земельнымъ имуществомъ существованіе богадѣльни;
- 7) реформировано по принципу страховыхъ компаній существовавшее тамъ на началахъ похоронной кассы общество взаимопомощи.
- 8) создано общество ревнителей православія съ еженедѣльнымъ органомъ при немъ („Ревнитель Православія“).

9) Наконецъ, Владыкой Платономъ была дана великому американцу, организатору-искателю почвы для соединенія всѣхъ христіанскихъ церквей, Макби—идея созданія печатнаго органа, для взаимнаго научнаго познаванія, какъ основы „пути къ соединенію церквей“.

Въ миссійской исторіи имя Владыки, несомнѣнно, запишется золотыми буквами.

Бессарабія доселѣ съ любовью и благодарностью вспоминаетъ о своемъ Владыкѣ. За 1¹/₂ года святительства тамъ Владыка сдѣлалъ то, что дѣлается десятками лѣтъ.

Владыка пріобрѣлъ для бессарабскаго духовенства—частью въ чертѣ города Кишинева, частью подъ городомъ—15 десятинъ земли для духовной семинаріи, 15 десятинъ—для епархіального женскаго училища, 150 десятинъ—подъ сиротскій пріютъ. Имущество это, по мѣсту своего расположенія, представляетъ цѣнность огромныхъ размѣровъ.

Идея созданія въ Кишиневѣ гостиницы для духовенства, типографіи, свѣчнаго завода и изысканныя на осуществленіе этого средства, также, увѣковѣчили имя Владыки въ Бессарабіи.

Автору этихъ строкъ извѣстно, что Владыка въ Кишиневѣ усиленно былъ озабоченъ надлежащей постановкой кооперативовъ и другихъ просвѣтительно-экономическихъ учреждений. Взглядъ Владыки Платона такой: Церковь Божія должна заботиться о человѣкѣ не только въ виду его вѣчной жизни, но и въ этой, такъ какъ эта жизнь есть начало той.

Православная Грузія также узнала уже Владыку Экзарха, успѣвшаго, за одинъ годъ, посѣтить 18 монастырей. Заботы Владыки о бѣдныхъ и сиротахъ не оставляютъ его ни на одну минуту. Для обезпеченія дѣтей-сиротъ нашихъ воиновъ Владыкой сдѣланы уже шаги свойственной ему поступью. Поѣзжайте въ Уруты, Борчалинскаго у., и вы уже теперь найдете тамъ среди высокихъ горъ и долинъ чудный культурный уголокъ: все залито электричествомъ, день и ночь работаютъ на заводахъ до 400 человѣкъ съ цѣлю обезпеченія бѣдныхъ и сиротъ нашихъ воиновъ, отдавшихъ родинѣ свою жизнь.

Здѣсь же готовятся средства на реставрацію драгоценныхъ памятниковъ Грузіи, историческая цѣнность которыхъ такъ близка и понятна Владыкѣ Экзарху, недавно избранному почетнымъ членомъ россійскаго археологическаго общества.

Тихо, спокойно, но съ желѣзной настойчивостью проводить въ жизнь свои взгляды Владыка Экзархъ для блага Грузинской Церкви. Дай Богъ ему многая лѣта!

І. Ч.

Празднованіе юбилея.

Въ воскресенье, 8 января, духовенство и паства гор. Тифлиса скромно праздновали юбилей своего Архипастыря, Высокопреосвященнаго Платона, Экзарха Грузіи, въ виду исполнившагося 30-лѣтія служенія Владыки въ священномъ санѣ. Въ Крестовой экзаршескаго дома церкви Божественную литургію совершалъ Высокопреосвященный юбиляръ, соборнѣ, при цѣннѣ экзаршескаго хора и солдатъ 218-го запаснаго полка, цѣвшихъ, подъ управленіемъ унтеръ-офицера Маковозова, исключительно хорошо. По окончаніи литургіи было отслужено молебствіе, на которое вышли Преосвященные—Антоній, Епископъ Горійскій и Даміанъ, Епископъ Эриванскій, соборное военное и все город-

ское духовенство. Владыка-юбилляръ, разоблачившись стоялъ въ алтарѣ. Молебствіе закончилось провозглашеніемъ многолѣтія Ихъ Императорскимъ Величествамъ, Наслѣднику Цесаревичу, Августѣйшему Намѣстнику и Его Супругѣ и всему Царствующему Дому, Святѣйшему Синоду и Экзарху Грузіи, Архіепископу Платону, провозглашеніемъ вѣчной памяти въ Божѣ почивающему Преосвященному Михаилу (Епископу Курскому, рукоположившему юбиляра-Архипастыря 30 лѣтъ назадъ, во священника), вѣчной памяти воинамъ, за вѣру, Царя и Отечество на полѣ брани жизнь свой положившимъ, и многолѣтія Державѣ Россійской и христіанскому всероссійскому и побѣдоносному воинству. Храмъ былъ переполненъ молящимися, занявшими и смежныя помѣщенія экзаршескаго дома. Присутствовали многочисленныя депутаціи.

По окончаніи богослуженія духовенство и депутаціи прослѣдовали въ покои экзаршескаго дома и собрались въ пріемномъ залѣ. Въ началѣ второго часа дня въ залъ вышла Архіепископъ Платонъ. Экзаршескій хоръ пропѣлъ „Царю Небесный“. Первымъ къ Высокопреосвященному юбиляру обратился съ привѣтственнымъ словомъ Епископъ Антоній Горійскій, который отъ членовъ, прокурора и чиновъ Грузино-Имеретинской Св. Синода Конторы поднесъ Владыкѣ икону Св. Равноапостольной Нины. Съ привѣтствіями къ Владыкѣ-Экзарху обратились и поднесли св. иконы также: благочинный протоіерей Шошневъ—отъ приходскихъ попечительствъ, ректоръ духовной семинаріи протоіерей Кекелидзе—отъ духовныхъ учебныхъ заведеній, митрофорный протоіерей М. Тремаладзе—отъ причта и старосты Сіонскаго кафедральнаго собора, благочинный монастырей архимандритъ Назарій—отъ монастырей Экзархата, протоіерей Кремянскій—отъ военнаго духовенства, настоятель Александро-Невскаго военнаго собора протоіерей Веселовскій—отъ причта, старосты и прихожанъ собора, протоіерей К. Поповъ—отъ желѣзнодорожнаго духовенства. Депутація отъ Попечительства о домѣ трудолюбія въ Тифлисѣ, во главѣ съ А. В. Вольской, М. П. Осѣцкой и М. Г. Поповымъ, поднесла Владыкѣ-Экзарху архіерейскій посохъ. Депутація отъ Попечительства Александро-Невской Кукійской церкви, во главѣ съ Истоминой, поднесла Владыкѣ хлѣбъ-соль. Миссіонеръ А. И. Платоновъ привѣтствовалъ отъ имени слушателей миссіонерскихъ курсовъ, председатель Окружнаго училищнаго совѣта Преосвященный Даміанъ, Епископъ Эриванскій, принесъ привѣтствія отъ учащихся и учащихся церковно-приходскихъ школъ, протоіерей Симоновъ—отъ Попечительства о вдовахъ и сиротахъ духовнаго званія; г. Стерлицкій привѣтствовалъ юбиляра отъ имени Кіев-

ской духовной академіи, гдѣ Владыка состоялъ ректоромъ. Въ отвѣтной рѣчи Владыка-юбиларь душевно благодарилъ всѣхъ, вспомнившихъ о немъ въ этотъ день. Особо задушевно Владыка упомянулъ о томъ, что среди другихъ привѣтствій въ этотъ день онъ получилъ поздравленіе и отъ крестьянъ того села, въ коемъ началось его пастырское служеніе. Высокопреосвященнаго юбиляра до глубины души тронулъ этотъ знакъ памяти со стороны его первыхъ прихожанъ, русскихъ крестьянъ, у которыхъ, по словамъ Владыки, такъ много общаго съ крестьянами грузинами, такими же прямодушными добрыми и честными христіанами.

Преподавъ всѣмъ собравшимся Архипастырское благословеніе, Владыка отбылъ во внутренніе покои экзаршескаго дома, гдѣ Высокопреосвященному юбиляру приносили поздравленія командующій Кавказской арміей генераль-отъ-инфантеріи Н. Н. Юденичъ, помощникъ по гражданской части Намѣстника князь В. Н. Орловъ, главный начальникъ Кавказскаго военнаго округа генераль-лейтенантъ С. В. Вольскій, начальникъ штаба Кавказской арміи генераль-майоръ Л. М. Болховитиновъ, директоръ канцеляріи Намѣстника камергеръ Высочайшаго Двора П. В. Истоминъ, Тифлисскій губернаторъ флигель-адъютантъ полковникъ А. Н. Мандрыка, членъ Государственнаго Совѣта князь К. Н. Абхази, предводители дворянства и Тифл. городской голова.

Послѣ всѣхъ посѣтили Владыку Экзарха и принесли поздравленія Ихъ Императорскіе Высочества Великій Князь НИКОЛАИ НИКОЛАЕВИЧЪ съ супругою Великою Княгинею АНАСТАСІЕЮ НИКОЛАЕВНОЮ и Великій Князь ПЕТРЪ НИКОЛАЕВИЧЪ съ супругою Великою Княгинею МИЛИЦЕЮ НИКОЛАЕВНОЮ и лицами свиты.

На юбилей Экзарха Грузіи откликнулась и Бессарабія. Въ газетѣ „Бессарабская Жизнь“ (№ 343—1916 г.) мы читаемъ слѣдующее:

Въ самый день Крещенія—6 января наступающаго года, исполняется 30-лѣтіе священства Высокопреосвященнаго Экзарха Грузіи Платона, такъ мало пробывшаго на кишиневской кафедрѣ и такъ много сдѣлавшаго для Бессарабіи.

30 лѣтъ прошло съ тѣхъ поръ какъ Высокопреосвященный Платонъ впервые удостоился полученія благодати священства и вѣрный данному предъ престоломъ Всевышняго обѣщанію блюсти вѣренное ему стадо, свято блюдетъ это обѣщаніе.

Метеоромъ промелькнуло пребываніе Высокопреосвященнаго Платона въ Бессарабіи, но несмотря на слишкомъ короткій срокъ правле-

ніа кишиневской паствой, Владыка снискалъ среди населенія всѣхъ званій, состояній и національностей, такую любовь, такое уваженіе, котораго не достаивался ни одинъ изъ правившихъ въ Бессарабіи Архипастырей.

Какъ настоящій слуга Христа, Владыка Платонъ былъ вѣренъ слову апостола и не дѣлалъ различія между еллиномъ и иудеемъ, не разжигалъ страстей, національной распри и свое короткое пребываніе въ Бессарабіи ознаменовалъ примиреніемъ враждующихъ.

Намъ кажется излишнимъ перечислять заслуги Высокопреосвященнаго Платона: онѣ у всѣхъ на виду. Намъ живо памятны тѣ нескорозабываемыя минуты прощанія покидавшаго Кишиневъ Владыки, которыя мы пережили ровно годъ тому назадъ.

Знаменательный для Высокопреосвященнаго Платона день 30-лѣтія священства, надо думать не только духовенство Бессарабіи, къ которому Владыка Платонъ относился какъ настоящій отецъ, но и все населеніе, не исключая общественныхъ самоуправленій, отмѣтитъ какимъ либо добрымъ дѣломъ и тѣмъ сильнѣе скрѣпитъ узы, связующія населеніе съ Высокопреосвященнымъ Платономъ.

Думаемъ также, что не только духовенство, но и лица гражданскаго вѣдомства не преминутъ послать въ Тифлисъ депутацію, чтобы отъ имени всей Бессарабіи лично принести Владыкѣ поздравленія съ знаменательнымъ для него днемъ.

Въ заключеніе слѣдуетъ отмѣтить, что празднованіе юбилея было совершенно неожиданнымъ для самого юбиляра, который какъ бы былъ захваченъ врасплохъ этимъ взрывомъ всеобщаго къ нему вниманія и любви и не могъ уклониться отъ принятія ихъ, что и отмѣтилъ въ своей заключительной рѣчи къ собравшимся поздравить его, указавъ, между прочимъ и на то, что тридцатилѣтіе его священнослуженія не такой уже срокъ, который принято и слѣдовало бы праздновать юбилеемъ, особенно при его скромныхъ заслугахъ Церкви Божіей вообще и недавности служенія Церкви Иверской въ частности.

Пребываніе Преосвященнаго Епископа Даміана въ городѣ Эривани.

Владыка Даміанъ прибылъ въ Эривань 11 ноября 1916 года вечеромъ и оставался здѣсь до 15 ноября.

На станціи Улуханлу Владыку встрѣтили и привѣтствовали съ пріѣздомъ мѣстный благочинный, правитель канцеляріи губернатора и

уѣздный начальникъ. Въ залѣ перваго класса Эриванской станціи Владыку ждали Эриванскій губернаторъ А. Е. Стрѣльбицкій, вице-губернаторъ А. Д. Панчулидзе, начальники отдѣльныхъ частей, представители армянскаго и мусульманскаго духовенства и населенія. Послѣ взаимныхъ сердечныхъ привѣтствій дорогого гостя и встрѣчавшихъ его лицъ, Преосвященный въ каретѣ направился въ соборъ. По улицѣ войска стояли шпалерами безъ оружія отъ казармъ до собора. Ограда собора была прекрасно иллюминирована разноцвѣтными фонарями, отъ воротъ до дверей собора шпалерами стояли гимназисты съ факелами въ рукахъ. По выходѣ Владыки изъ кареты, оркестръ гимназическій игралъ гимнъ „Коль славенъ“. Въ соборѣ Владыку привѣтствовалъ настоятель прот. І. Пхакадзе. Онъ между прочимъ сказалъ Преосвященному: „Отъ имени духовенства, паствы и населенія города сердечно привѣтствую Васъ, Владыка святой, у подножія священнаго Арарата съ прибытіемъ въ Эривань. Приѣздъ Вашъ былъ предметомъ желаній и ожиданій Эриванской колоніи православныхъ, живущей и дѣйствующей среди инославнаго и иновѣрнаго населенія на отдаленной окраинѣ, у границы трехъ царствъ. Живое общеніе Архипастыря съ паствою во всякое время желательно для утоленія духовной жажды пасомыхъ. Но особенно оно потребно сейчасъ въ атмосферѣ войны, войны ужаснѣйшей изъ всѣхъ извѣстныхъ въ исторіи войнъ. Происходя на землѣ и въ воздухѣ, на водѣ и подъ водой, эта тяжелая война, которой конца не видно, вызвала всеобщее возбужденіе, нервный подъемъ чрезвычайно интенсивный. Ваше служеніе и проповѣдь молитвы и благословеніе—это именно то, въ чемъ мы теперь особенно нуждаемся, чтó прольетъ въ наши сердца и свѣтъ и тепло и успокоеніе. Мысль о томъ, что пастыри и пасомые горячо любятъ и чтутъ Васъ да утѣшаетъ и ободряетъ Васъ въ апостольскихъ трудахъ.

Гряди во имя Господне!“

Послѣ краткаго молебствія съ положенными многолѣтіями, Преосвященный Даміанъ обратился къ молящимся съ задушевнымъ привѣтственнымъ словомъ примѣнительно къ переживаемому тяжелому времени. Предъ словомъ Владыка передалъ Эриванской паствѣ привѣтъ отъ предстѣателя Иверской церкви Владыки Экзарха Грузіи Платона. Изъ собора Владыка въ одиннадцатомъ часу направился въ губернаторскій домъ, гдѣ ему приготовлены были покои.

Несмотря на позднее время народу было много какъ въ соборѣ, такъ и въ его оградѣ. Были учащіе и учащіяся, чиновники всѣхъ вѣдомствъ съ семействами, не мало было инославныхъ и иновѣрныхъ. Народъ долго любовался крестомъ изъ разноцвѣтныхъ лампочекъ

электрическихъ, устроеннымъ къ прѣзду Владыки надъ западной дверью собора и довольный видѣннымъ и слышаннымъ въ радостномъ настроеніи разошелся по домамъ.

12 ноября Владыка посѣтилъ учебныя заведенія. Въ 9 часовъ утра онъ въ каретѣ прѣхалъ въ учительскую семинарію. У входа въ домовую церковь его привѣтствовалъ словомъ директоръ семинаріи В. В. Добротинъ, а въ самой церкви сказалъ Владыкѣ краткую, но содержательную рѣчь законоучитель о. В. Махарадзе. Послѣ молебна Преосвященный обратился къ учащимся съ поученіемъ, въ которомъ ясно и точно указалъ на значеніе народной школы и святость учительскаго труда, на то, чтобы трудъ ихъ былъ полезенъ и производительнымъ, плодотворнымъ, они должны быть глубоко религіозными не на словахъ только, но и на дѣлѣ. Затѣмъ Владыка въ сборномъ залѣ долго бесѣдовалъ съ старшими учениками о лучшихъ методахъ и приемахъ преподаванія Закона Божія и своимъ обращеніемъ и вниманіемъ очаровалъ ихъ.

Изъ семинаріи Преосвященный направился въ церковно-приходскую школу. Владыка спрашивалъ учащихся по всемъ предметамъ, осматрѣлъ ихъ тетради, послушалъ пѣніе дѣтей и на прощаніи благословилъ ихъ. Эриванская церковно-приходская школа имѣетъ характеръ миссіонерскій. Въ ней обучаются вмѣстѣ съ православными и дѣти сектантовъ и армянь.

Въ 11 часовъ утра Владыка прѣхалъ въ Эриванскую мужскую гимназію и былъ встрѣченъ директоромъ гимназіи Е. А. Чогошвили. Въ своей прочувствованной рѣчи онъ выразилъ сожалѣніе о томъ, что тяжелыя обстоятельства военнаго времени помѣшали встрѣтить Владыку въ собственной гимназической церкви. Учащіеся съ своими классными наставниками стояли шпалерами, гимназическій оркестръ игралъ „Коль славень“. Въ общемъ залѣ законоучитель гимназіи доложилъ Владыкѣ, что Эриванская гимназія служить дѣлу распространенія и утвержденія русской культуры и гражданственности въ краѣ, дѣти въ ней воспитываются въ духѣ церковности и преданности Царю и Отечеству. Преосвященный сказалъ учащимъ и учащимся глубоко прочувствованное слово, затѣмъ задалъ учащимся вопросъ о значеніи Евангелія въ жизни человѣка. Одинъ изъ гимназистовъ далъ обстоятельный отвѣтъ на этотъ вопросъ. Законоучитель гимназіи провозгласилъ многая лѣта дорогому гостю. Владыка отвѣтилъ на это провозглашеніемъ многолѣтія директору, учащимъ и учащимся гимназіи. По желанію Преосвященнаго гимназическій хоръ пропѣлъ: Боже, Царя храни и Спаси Господи люди Твоя. Пріемъ Владыки въ гим-

назиі былъ сердечный и радушный, не оставлялъ желать лучшаго. Онъ остался имъ доволенъ и въ довершеніе торжества просилъ директора гимназиі освободить дѣтей отъ 4 и 5 уроковъ. При пѣніи „Достойно есть“ и „Ис-полла эти, деспота“ Владыка отбылъ изъ мужской гимназиі во вторую женскую гимназію.

Въ этомъ учебномъ заведеніи неутомимый Владыка, выслушавъ привѣтствіе начальницы гимназиі Е. Н. Теръ-Саркисіанъ, тоже долго бесѣдовалъ съ учениками по Закону Божію и наставлялъ ихъ своимъ глубоко навидательнымъ Архипастырскимъ словомъ.

Въ часъ дня Владыка посѣтилъ женскую гимназію св. Рипсиміи. Въ своей бесѣдѣ съ ученицами онъ указалъ на значеніе женщины и женскаго труда для семьи и общества, совѣтовалъ имъ твердо помнить слово Евангелія и осуществлять въ жизни своей ученіе Христова. Начальница гимназиі Л. О. Фильбрадтъ предложила Владыкѣ чай. Въ 2¹/₄ часа дня Преосвященный осчастливилъ своимъ посѣщеніемъ и частную мужскую прогимназію Н. Г. Щербаниной. Благодаря энергіи и предприимчивости этой женщины, основана прогимназія сія 12 лѣтъ тому назадъ, удѣлѣла даже въ эти трудные годы и правильно функционируетъ. Владыка бесѣдовалъ съ учащимися, далъ имъ наставленія и, благословивъ ихъ и учащихъ, отбылъ въ губернаторскій домъ.

Обращеніе Владыки съ учениками и ученицами простое, истинно-отеческое, душевное оставило въ сердцахъ глубокое, неизгладимое впечатлѣніе. Несмотря на такой продолжительный интенсивный трудъ, Владыка былъ бодръ, не чувствовалъ утомленія, любовь къ своему дѣлу и увлеченіе имъ давало ему силу и крѣпость.

Предъ обѣдомъ Владыка посѣтилъ начальниковъ учреждений и отдѣльных частей.

13 ноября Владыка служилъ божественную литургію и молебенъ въ сослуженіи: настоятеля собора, протоіеря І. Пхакадзе, священниковъ—О. Забѣлива, В. Махарадзе, А. Бирюка и І. Бабаева, при участіи прибывшихъ съ Преосвященнымъ двухъ діаконовъ. Въ концѣ литургіи Владыка сказалъ трогательное слово о вѣрѣ, какъ жизненно-номъ началѣ. И литургія, и молебенъ прошли очень стройно и благолѣпно; не было ни путаницы, ни суетни. Пѣли два хора: соборный и очень хорошо подготовившійся хоръ мѣстныхъ гимназистовъ. Поэтому, несмотря на продолжительность служенія, совсѣмъ не чувствовалось утомленія.

Послѣ литургіи Владыка завтракалъ у вице-губернатора А. Д. Панчулидзе. Затѣмъ въ 3¹/₂ часа дня Преосвященный въ каретѣ по-

ѣхалъ для благословенія и окропленія св. водою войскъ, расположенныхъ въ городѣ. Въ пяти мѣстахъ Владыка служилъ краткіе молебны, говорилъ рѣчи и кропилъ св. водою войска. Слыша въ рѣчахъ Преосвященнаго имени св. Георгія Побѣдоносца, Архистратига Михаила и Святителя Николая, солдаты крестились. Владыка одобрялъ войска своимъ словомъ, воодушевлялъ ихъ сердце на славные подвиги, воспламенялъ ихъ горячимъ чувствомъ любви къ Царю и Родинѣ и вселялъ въ нихъ твердую увѣренность въ окончательной побѣдѣ надъ жестокимъ, уже надломленнымъ врагомъ Россіи.

Особенно трогательное зрѣлище представлялъ отрядъ войска въ тысячу человекъ въ полной амуниціи готовый къ отправленію. Многие изъ нихъ слыша наставленія Владыки отъ умиленія плакали, имъ дорого было предъ самымъ выступленіемъ на фронтъ получить Архипастырское благословеніе. Преосвященный всею душою отдался бесѣдамъ на улицѣ, увлекся ими и, услышавъ звонъ къ вечернѣ, не обнаружилъ ни малѣйшаго признака утомленія, онъ былъ бодръ, очевидно удовольствіе отъ честно исполненнаго долга замѣнило ему пищу тѣлесную (у Владыки въ этотъ день не было времени на то, чтобы пообѣдать).

14 ноября Преосвященный совершилъ въ соборѣ божественную литургію и молебенъ. За литургіей онъ сказалъ прочувствованное слово о значеніи пріютовъ и институтовъ вѣдомствъ Императрицы Маріи по поводу восполнѣдованія Высочайшаго рескрипта по случаю 50-лѣтія служенія Государыни на пользу воспитанія молодого поколѣнія. Послѣ литургіи въ домѣ губернатора Владыкѣ представлялись служащіе въ разныхъ учрежденіяхъ. Затѣмъ Преосвященный посѣтилъ лазаретъ, говорилъ больнымъ и раненымъ слово утѣшенія, долго бесѣдовалъ съ ними и благословилъ ихъ. Изъ лазарета въ 4¹/₄ часа дня Преосвященный въ каретѣ поѣхалъ въ село Канакиры для благословенія и окропленія св. водою войскъ. Жители села Канакиры армяне поднесли Владыкѣ хлѣбъ-соль. Въ Канакирской церкви Преосвященный послѣ краткаго молебна сказалъ молящимся поучительное слово. Затѣмъ Владыка въ оградѣ церкви служилъ молебенъ краткій, и сказалъ войскамъ: „Тамъ на фронтѣ доблестные защитники уже два съ половиной года отстаиваютъ своей мощной грудью честь и права Россіи, мы твердо увѣрены въ томъ, что они исполняютъ свой долгъ до полной побѣды, до конца. Идите смѣло и вы братья туда и въ наступающей рѣшительной стадіи великой борьбы и довершите побѣду надъ дрогнувшимъ уже исконнымъ врагомъ отечества нашего“. Въ 6 часовъ вечера Владыка вернулся въ Эривань.

15 ноября Преосвященный посѣтилъ нѣсколько почетныхъ лицъ города, осмотрѣлъ новое великолѣпное зданіе гимназій и въ немъ помѣщеніе подъ домовую гимназическую церковь и въ 12 часовъ дня выѣхалъ въ Тифлисъ.

Чтобы проводить Преосвященнаго и выразить ему свое уваженіе и любовь, на вокзалъ выѣжали губернаторъ, вице-губернаторъ, духовенство, городской голова и начальники отдѣльныхъ частей. Здѣсь гимназистка Е. Штальдеръ сказала Владыкѣ рѣчь. Она между прочимъ просила Владыку передать сердечный привѣтъ отъ ученицъ женской гимназій Его Высокопреосвященству, Экзарху Грузіи Платону.

Протоіерей Пхакадзе обратился къ Преосвященному съ слѣдующими словами: „Пастыри и пасомые приносятъ Вашему Преосвященству чувства глубокой признательности за то, что Вы своимъ посѣщеніемъ влили въ жизнь Эриванскаго прихода новую струю религіознаго воодушевленія вмѣстѣ съ горячими пожеланіями здоровья, бодрости, силъ и благополучія, на многіе и многіе годы. Счастливаго пути“. Владыка Даміанъ поблагодарилъ всѣхъ за выраженіе ихъ душевныхъ къ нему симпатій, сказавъ: „Никогда не забуду братскаго теплаго пріема, оказаннаго мнѣ Эриванской паствою“.

Замѣчательно, что 11, 12, 13, 14 и 15 ноября были чудные солнечные дни, сама природа раздѣляла радость Эриванской паствы.

Благочинный, протоіерей Іаковъ Пхакадзе.

საეკლესიო მუზეი

საქართველოს ეპარქიის სამღვდლოებისა.

(1888—1916).

მიმდინარე 1916 წლის ივლისის 11—31 ერთსა საეკლესიო მუზეი უმაღლეს სასულიერო მთავრობის განკარგულებით სათავად-აზნაურო გიმნაზიის შენობაში იქმნა ვადატანილი, ამიტომ ამ იშვიათი შემთხვევის გამო მუზეის ცხოვრებაში საჭიროც ესტანი წარუდგინო მოკლე განხილვა 28 წლის არსებობის ისტორია მუზეისა სიონის ტაძართან.

1. მუზეის გახსნა.

ივლისის 15 1888 წლისას გაიხსნა მუზეი აღსანიშნავად 900 წლის თავისა რუსეთში ქრისტიანობის მიღებიდან. მცირე აღწერა მუზეისა შევიძლიანთ იხი-

ლოთ ჩვენს წიგნაკში „ტფილისის საეკლესიო ძველთსაცავი“. მუზეი გაიხსნა იმ აზრით, რათა დაეცვათ საქართველოს საეკსარხოსოს საეკლესიო სიძველენი (§ 1 წესდებისა), შეკრება სიძველეთა, ყურადღებება დაკისრებული აქვს კომიტეტს, იმ პირის თავმჯდომარეობით, რომელსაც საქართველოს ეკსარხოსი ირჩევს (§ 4 წესდ.).

2. კომიტეტის თავმჯდომარენი.

1) ისტორიკოსი დ. ზ. ბაქრაძე 10 თებერვალს 1890 წ. †, 2) არქიმანდრიტი ნიკოლოზი 17 აპრილს 1890—1895 წლ. †, 3) დეკანოზი გრ. პეტრიაშვილი 1895—1897 წლ. †, 4) არქიმანდრიტი ლეონიდე 1 მაისი 1897—14 ოქტომბერი 1898 წლ., 5) ყოვლადსამღვდელო კირიონი 1898—31 მაისი 1902 წლ., 6) ყოვლად სამღვდელო დიმიტრი 31 მაისი 1903—25 თებერვალი 1904 წლ., 7) ყოვლად სამღვდელო ექვთიმე 1904—26 ნოემბერი 1905 წლ., 8) ყოვლად სამღვდელო პეტრე 1905—7 თებერვალი 1909 წლ. †, 9) ყოვლად სამღვდელო დავითი 1909—1911 წლ., 10) ყოვლად სამღვდელო ანტონი 30 მაისიდან 1912 წლისა.

3. მუზეის გამგენი.

1) დ. ზ. ბაქრაძე 1888—1889 წლ. †, 2) თ. დ. ჟორდანიია 1889—1897 წლ., 3) მ. დ. ჯანაშვილი ლეონიდეს მინდობილობით 1897—1898 წლ., ვლადიმერ ეკსარხოსის დანიშნულებით 10 აპრილიდან 1898 წლისა.

4. კომიტეტის მდივნები.

1) თ. დ. ჟორდანიია 1889—1897 წლ., 2) ი. ი. ფერაძე 1897—1907 წლამდე, 3) მ. გ. ჯანაშვილი 23 აპრილიდან 1908 წლ., 4) დეკანოზი კ. მ. ცინცაძე ოქტომბრის 5-დგან 1908 წლისა.

5. კომიტეტის წევრნი.

სამუდამო კომიტეტი მუზეისთან დაარსდა, გრაფინია პროსკოვია სერგის ასულის უვაროვას წინადადებითა *), ეკსარხოსად ნამყოფის ვლადიმერისმიერ, აწ კიევის მიტროპოლიტისა, 1 მარტს 1897 წ. და შესდგებოდა: 1) იგუმენ ლეონიდი სავან, 2) იგუმენ კირიონი სავან, 3) დეკანოზ პ. კანჩოშვილი სავან †, 4) მღვდლის კ. ცინცაძის სავან, 5) მღვდლის მ. ტყემალაძის სავან. 6) მღვდლის ვ. კარბელაშვილის სავან, 7) მასწავლებლის ნ. მახათაძის სავან, 8) მასწავლებლის ი. ფერაძის სავან, 9) მასწავლებლის მ.

*) წინანდელი კომიტეტი, რადგან ზვერნი იმის წევრთაგანნი სხვა და სხვა ზღაგს გადიყვანეს, უქმდობდა, გრაფინია უვაროვისა სწერდა ეკსარხოსს: „უკანასკნელად ყოფნის დროს დაუთვაროელე სამველთსაცავი, რომელიც ერთბ მიჯნუებულისა; სიძველთსაცავში არაინ არის ისეთი, რომ ყური უგდოს იქ თავმოყრილ სიძველეებსა, შეადგინოს აღწერილობა, განაგოს საქმენი და მუდამი ყურადღება იქონიოს“. ბოლოს გრაფინია ეკსარხოსს ურჩევს ანაღის წევრებით გაცხოველოს კომიტეტი (იხ. წიგნაკი „ტფილ. სიძველთსაცავი“ გვ. 14—19).

ჯანაშვილისაგან, 10) მასწავლებლის ე. თაყაიშვილისაგან, 11) ფოტოგრაფი ა. როინაშვილისაგან †.

კომიტეტში კიდევ შევიდნენ:

10 ენკენისთვიდან 1897 წლისა: 1) მასწავლ. ა. ნატროშვილი, 2) სონის ტაძრის კანდელაკი ა. თოთიბაძე, 3) მასწავლებ. ანდრ. გძელიშვილი, 4) მასწავლ. დ. კარიკაშვილი, 25 იანვრიდან 1899 წლისა: 5) არქიმანდრიტი დოსითეოზი, 6) მღვდელი პ. კარბელაშვილი, 7) მასწავლ. ნ. მთვარელიშვილი, 8) მასწავლ. ა. ქუთათელაძე †, 9) დეკ. დ. დამბაშიძე †, 10) ზედამხედველი თ. ჟორდანია, 11) დეკანოზი მ. კელენჯერიძე, 12) ევ. მაშინაიშვილი †, 13) გიორგი წერეთელი †, 14) მასწ. ი. სანებლიძე, 15) მასწავლ. მ. ჩოგოვაძე, 16) მასწავლ. ვ. ბარნოვი, 17) დეკანოზი მ. ხელაშვილი †, 18) დეკ. დ. ხოდუნოვი, 19) მასწავლ. ივ. როსტომაშვილი, 20) მწერალი ა. ყიფშიძე †, 21) მწერალი გრ. ყიფშიძე, 28 აპრილიდან 1899 წ., 22) ნ. ტატიშვილი, 23) მამს. ი. რატიშვილი, 3 იანვრიდან 1900 წლისა, 24) თავადი გრ. ნ. დიასამიძე, 25) მღვდ. ი. ჩიჯავაძე, 26) მასწავლ. ა. მიქაბერიძე; მაისის 21 1900 წლისა: 27) მღვდ. სვიმონ რცხილაძე, 28) დეკ. სვ. ჯაჯანიძე †, 29) მღვდ. დიმ. ჯანაშვილი †, 30) მღვდ. გ. ოქროპირიძე, 31) მღვდ. ბესარიონ ფურცელაძე, 32) მოყვარული სიძველეთა ვ. დამბაშიძე, 33) თავ. ო. მ. ხერხეულიძე †; 5 მაისიდან 1901 წლისა: 34) მღვ. დ. გარსიაშვილი, 35) მღვდ. კ. ცხვეთაძე †, 36) დეკ. გრ. გამდლიშვილი, 37) დეკ. ნ. მაქარაშვილი, 38) მღვდ. იაკ. ჯავაშვილი, 39) დეკ. სოლ. შოშიაშვილი, 40) მღვ. ირ. ნანობაშვილი †, 41) დეკ. მ. მახარაძე, 42) მასწავლ. ნ. ნამორაძე, 43) მასწავლ. მ. ფხალაძე, 44) საქართველოს სიძველეთა მცოდნე ბორის ესაძე †; 14 მარტიდან 1904 წლისა: 45) მასწ. სერგი გორგაძე; 9 ენკენისთვიდან 1904 წ., 46) არქიმანდრიტი გიორგი, აწ იმერეთის ეპისკოპოზი; 9 მაისიდან 1906 წლისა: 47) არქიმ. ამბროსი, 48) დეკ. ნ. თალაკვაძე, 49) დეკ. კ. კეკელიძე, 50) მღვდ. ილ. ჯაში †, 51) მღ. ქრ. ციციქიშვილი, 52) მასწავლ. შიო შიუკაშვილი; 20 ივნისიდან 1910 წ., 53) არქიმანდრიტი პიროსი, აწ ალავერდის ეპისკოპოსი, 54) არქიმ. ანტონი, აწ გორის ეპისკოპოსი და სვეკლესიო მუზის თავმჯდომარე; 30 მაისიდან 1912 წლისა: 55) არქიმანდრიტი ნახარი, 56) მასწავლ. ი. ვართავაძე, 57) მასწავლ. ი. აბულაძე.

საპატიო წევრნი:

1) ალექსანდრე, გურია-სამეგრელოს ეპისკოპოზი †, 2) ლეონიდი გურია-სამეგრელოს ეპისკოპოზი, 3) კირიონი, ეპისკოპოზი პოლოცკისა, 4) პროფესორი ა. ცავარელი, 5) პროფ. ნ. პ. კონდაკოვი, 6) პროფ. ნ. ი. პეტროვი, 7) პროფესორი ნ. ვ. პოკროვსკი.

6. მუღამი კომისსია კომიტეტთან.

თავმჯდომარე ყოვლადსამღვდელო ანტონი, ეპისკოპოსი გორისა, თავ-
მჯდომარის ამხანაგი ყოვლად სამღვდელო პიროსი, ეპისკ. ალავერდისა, მდივანი
ჴქ. კ. მ. ცინცაძე.

წევრნი:

1) დეკ. კორნ. კეკელიძე, 2) არქიმ. ნაზარი, 3) მღვდ. ვ. კარბუ-
ლაშვილი, 4) მღვდ. დ. ლაზარაშვილი (იგივე ხაზინადარი), 5) ჟ. ს.
თაყაიშვილი, 6) ს. რ. გორგაძე, 7) მ. გ. ჯანაშვილი.

7. მუხეის კომიტეტის მოქმედება.

კომიტეტი, რაც კი შეეძლო. მეცადინობას არ აკლებდა, რომ შეეკრიბა და
გამედიდრებინა საეკლესიო მუზეი ძველის ხელთნაწერებითა, ძველად დასტამბუ-
ლი წიგნებითა, გუჯრებით, სიგელებით, ძველ საეკლესიო ავეჯეულობით და
სხვა სიძველეებით. კომიტეტის მოქმედების დასახასიათებლად მოვიყვან რამდენი-
მე ადგილებს მისი ჟურნალური დადგენილებებიდან.

ა) „აქეს რა მხედველობაში, —ნათქვამია კომიტეტის ჟურნალში № 3, გვ.
2, —რომ ჩვენი ქვეყნის ყოველს კუთხეში უამრავი არქეოლოგიური ძეგლებია,
რომლსაც სასურველია თავი მოუყაროთ ჩვენს სიძველთსაცავში, თუნდაც დრო-
ებით მათის აღსაწერად ან ახლების გადასაღებად, კომიტეტი საჭიროდ რაცხს იყო-
ლიოს წვერნი-თანაშემწენი ყველა მხრებში, რომელთა შემწეობით შესაძლებელი
გახდება ცნობაში მოყვანა ყველა იმ საეკლესიო-არქეოლოგიურ საგნებისა, რო-
მელიც გაფანტულია საქართველოს საქართველოს სხვა და სხვა კუთხეებში“.
ამისთანა წვერნი-თანაშემომელნი არჩეულ იქმნენ.

ბ) კომიტეტი ამას არ დასჯერდა, აირჩია თავის წევრთაგან სამი კომისია,
თვითთულს მიანდო დათვალიერება შესანიშნავის, არქეოლოგიურის მხრივ, ტაძ-
რებისა და მონასტრებისა, და იმათ წინამძღვართა თანხმობით ის ნივთები, რო-
მელიც ხმარებიდან გამოსულან, მოიტანონ სიძველეთსაცავში, სხვები აღწერონ
ადგილობრივ და ყველა ამაზე საცნობლად კომიტეტს მოახსენონ (ჟურნ. № 4,
გვ. 4).

გ) ყველა კეთილმოწყესეთა და წინამძღვრებს მიეწერათ, სრული ცნობანი
მიეცათ წერილობით საგანძურებზე და სხვა სიძველეებზე, რაც კი არის იმათ
უწყებულ ტაძრებში. პასუხები მიღებულ იქმნა შემდეგ პირთაგან: ს. ჩიტაძისა, დ.
ხახუტაშვილისა, კარიბოვისაგან, მ. ხელაშვილისაგან, ი. შუბლაძისა, დ. კაკასი-
ძისა, ა. ტარხელაშვილისა, ი. ხატიშვილისა, ქრ. ციციშვილისა, მ. მახათაძისა,
კ. ლვთისავრიშვილისა, სვ. ბეგიაშვილისა, გ. ჯინჭარაძისა, ი. კაპანაძისა, ა. გუ-
ლისაშვილისა, არქ. ლეონტისა, იგუმენია ნინოსაგან და სხვათა (ჟურნ. № 16).

დ) კომიტეტის კრებაზე აპრილის 20 1905 წლისას აღიძრა კითხვა, თუ რო-
გორ უკეთ და მოუარონ შეინახონ საეკლესიო-საარქეოლოგო ნივთები, დაად-

გინა, წინადადება მიეცეს სამღვდლოებას მღვიძარედ უგდონ ყური სიძველეებს და მრევლს, სამწყსოს ჩააგონონ, მოწიწებით და სიფთხილით მოექცნენ სიძველეებს და დაიცვან მათი მთლიანობა. აწ კომიტეტის წყალობით ცნობაშია მოყვანილი დიდი ნაწილი საექსარხოზოს სიძველეთა, უფრო იმისთანა ადგილებში, როგორც არის მცხეთა, გარეჯა, ალავერდი, გელათი, მარტვილი და სხვ.

ე) პირველათ მუზეი დიდს სიღარიბეს განიცდიდა და ხარჯებს ჰფარავდა იმ ფულიდან, რომელიც შესწირეს ექსარხოზმა ფლავიანემ (100 მ.), ლეონიდა (100 მ.), კირონმა, დოსითეოზმა, ელიემა და სხვ. 1899 წ. ქართველმა სამღვდლოებამ, კომიტეტის თხოვნით, გადაუწყვიტა ყოველწლივ სანთლის ქარხნიდან მუზეის საქირობისათვის ათას-ათასი მანეთი. გაუდიდა თუ არა კომიტეტს შეძლება, დაებადა მას აზრი შენობის გაფართოებისა ქართველიშვილის მამულით. მოსკოვის საიმპერატორო საარქეოლოგო საზოგადოებამაც სთხოვა ბ. ზელენინს აეღოთ მუზეის და სიონის ტაძრის გარემო სახელმწიფო შენობები (ჟურნ. № 18 გვ. 3). მაგრამ კომიტეტის კეთილი განზრახვა მამულის შეყიდვაზე არ განხორციელდა სხვა მიზეზთა გამო, განსაკუთრებით კი საშუალების სიმცირისგამო.

8. მუზეიში შეკრებილი სიმდიდრე.

1898 წ., მუზეის გახსნის ათი წლის შემდეგ, იყო 366 ხელნაწერი და ძველი წიგნები, 938 სიგელ-გუჯრები და 55 სხვა საგნები.

1890 წ. ხელნაწერთა რიცხვი უკვე ავიდა 484 ეგზამპლიარამდე, სიგელი 944-დღე, სხვა ნივთები 102-დღე.

1908 წ. მუზეიში იყო 1040 ხელნაწერი და ძველი წიგნები, იმათში პერგამენზე ნაწერი 170.

მიმდინარე 1916 წ. მუზეიში 1116 ხელნაწერი და ძველი წიგნები იყო, 1017 სიგელი, 184 შესამოსელი და სხვა საგნები, 120 ბარძიმ-ფეშხუმი, ჯვრები და სხვ., 142 ხატი, სურათები, 105 ქვის საგნები, 50 დამტვრეული კაჟიანი თაფი და სხვ., 215 ძველი ფულები, 650 ახლად დაბეჭდილი წიგნები.

9. მუზეის გამოცემანი.

წიგნების გამოცემის საქმეს კომიტეტი 1898 წელს შეუდგა და სულ დაბეჭდა 18 წიგნი, სახელდობრ:

№ 1. ტფილისის საეკლესიო ძველთსაცავი.

№ 2. საეკლესიო მუზეის კატალოგი.

№ 3. აბო ტფილელი (ქარ. ენაზე).

№ 4. ქართული მონასტრები საქართველოს გარეშე.

№ 5. ქართველ ბერების ღვაწლნი.

№ 6. მოკლე ანგარიში საეკლესიო მუზეისა.

№ 7. დაუჯდომელი (ქართულად).

№ 8. კრებული ივერიის ლავრისა 1074 წ. (ქართულად).

№ 9. მუზეის ხელნაწერების აღწერა, ნაწ. 1-ლი.

- № 10. ცხოვრება წმ. ნინოსი, თხზ. არსენ ქათალიკოსისა (X საუკ.).
 № 11. სასწაულებრივი გადარჩენა კონსტანტინეპოლისა 626 წელში.
 № 12. მუზეის ხელნაწერების აღწერა, ნაწ. 2-მე.
 № 13. მუზეის ხელნაწერების აღწერა, ნაწ. 3-მე.
 № 14. იოანე ბოლნელის ქადაგებანი (X-ს.) ქართულად.
 № 15. ძველი ქართული არქიერიტიკონი.
 № 16. ძველი ქართული სასულიერო პოეზია (ქართულად).
 № 17. ნემესი ეფესული კაცის ბუნებაზე (ქართულად).
 № 18. კატალოგი საეკლესიო მუზეის ნივთებისა.

მუზეის გამოცემანი, განსაკუთრებით „ხელნაწერების აღწერანი“ (1, 2 და 3 ნაწ.) საკმაოდ გავრცელდნენ და ამისგანმო გაეთქვა სახელი მთელს იმპერიაში, თითქმის მთელ ქვეყნიერობაზე მუზეის სიძველეებსა.

10. მუზეის გამოცემათა შესახებ წარმოთქმული აზრები.

1. ვიახრესლავ პანტელეიმონის ძის ფრიდისა („კავკაზი“ 1914 წ. № 257): საეკლესიო მუზეის 16 წლის განმავლობაში მოქმედებისა მან გამოსცა 18 ცალკე წიგნები და წიგნაკები, რომლებშიც უმთავრესად აღწერილია მუზეის ხელნაწერები, ჩამოთვლილია კოლექციები, გაკეთებული აქვს განმარტებანი სიებს, სიგელ-გუჯრებს. ამ 18 გამოცემათაგან რუსულად დაიბეჭდა 12 წიგნი და წიგნაკი; 6 კი ქართულად. ქრონოლოგიურის წესით ჯერ (1898 წელს) გამოვიდა პატარა წიგნაკი „ტფილისის საეკლესიო სიძველეთსაცავის“ საზოგადო აღწერილობა, ერთი წლის შემდეგ დაიბეჭდა „საქართველოს საეკლესიო მუზეის კატალოგი“. ორთავე წიგნაკები შედგენილია მ. გ. ჯანაშვილისაგან.

შემდეგ 1902, 3 და 8 წლებში გამოვიდა სამი კაპიტალური შრომა „საეკლესიო მუზეის ხელნაწერთა აღწერა“ თ. ჟორდანიასი და მ. ჯანაშვილისა. ამ შრომის სამივე ნაწილში 1000 გვერდია, ბოლო ნაწილს დართული აქვს მაჩვენებელი ხელნაწერების სახელებისა და საკუთარი სახელებისა. ამ შრომას დიდი მნიშვნელობა აქვს რუსის მეცნიერთა და არქეოლოგთათვის, გააცნობს ხელნაწერების და ძველი წიგნების შინაარსსა. ახლა ჩვენ ნამდვილი წარმოდგენა გვაქვს „სიონის მუზეის“ ძველ ქართულ ხელნაწერების ხასიათსა და შინაარსზე. მტკიცე საძირკველია ჩაყრილი, შემდეგში მხოლოდ დაწვრილებით აღიწერება და აღსდგება ის ძველნი ქრისტიანობისა და ძველ დროთა, რომელიც გადარჩა მეშვიდე საუკუნიდან ჩვენის წელთ აღრიცხვისა. სამ დასახელებულ ნაწილში აღწერილია და განმარტებული 1040 ხელნაწერი და წიგნები საქართველოს მუზეისა, ესენი წარმოადგენენ უძვირფასესს შვიდი წლის შრომას, რომელმაც ამ მუზეის საცავი შეაერთა ევროპის სწავლა-მეცნიერებასთან... ამას წინად (1914 წ.) გამოვიდა კიდევ (№ 18) მუზეის გამოცემა: „კატალოგი მუზეის საგნებისა, შედგენილი მ. გ. ჯანაშვილისაგან. ამ კატალოგში გაგძლდება ხელნაწერების და ძველი წიგნების აღწერისა (№№ 1041—1109); გაგძლდება აგრეთვე სიგელ-გუჯრების სიებისა, წერი-

ლებისა, სხვა და სხვა საბუთებისა და საგნებისა. ამავე კატალოგში მოყვანილია სია თანამედროვე წიგნებისა და ჟურნალებისა, საეკლესიო მუზეის წიგნთ საცავისა — 650 ნომერი. ასეთია საეკლესიო მუზეის სიმდიდრე“.

2. პეტროგრადის საიმპერატორო სასულიერო აკადემიის პროფესორმა, საეკლესიო ისტორიის დოქტორმა ივ. ივ. სოკოლოვმა (საეკლ. უწყ. 1914 წ. № 30): სიონის ტაძართან არსებულ საეკლესიო მუზეიში შეკრებულია უმდიდრესი საუნჯე ქართულ ხელთ ნაწერებისა სხვა და სხვა შინაარსისა, აგრეთვე შეგროვილია საქართველოს ეკლესიის სიძველეთა უმრავლესი საგნები. დიდი სამეცნიერო ინტერესი აქვს მუზეის, ხოლო მისი ნივთები (ინვენტარი) ღირსია განსაკუთრებულის შესწავლისა და კვლევა-ძიებისა ქართველთა ისტორიის, განსაკუთრებით ეკლესიურის, მკოდნესაგან. ქართულ ხელნაწერ გამომცემელთ, რომელიც ასე უხვად არის თავმოყრილი მუზეიში, თუ არ ისარგებლეს, უამისოდ ნაყოფიერი შრომა შეუძლებელია საქართველოს ისტორიის შესასწავლად, საქართველოს ეკლესიის ისტორიის რომელ საკითხსაც უნდა შეეხებოთ, მუზეიში შენახულის საბუთების გადაშინჯვა სავალდებულოა. ეს ცოტაა, ქართულ ხელნაწერ გადმოცემათა დატრიალება სამეცნიერო სფეროში ძალიან საჭიროა ბევრი საკითხების განხილვის დროს საბერძნეთ-აღმოსავლეთის ეკლესიის ისტორიისა, განსაკუთრებით ბიზანტიის დროისა. ხელნაწერები და ნივთები ეკლესიური მუზეისა აწერილია ადგილობრივ სწავლულთაგან თ. დ. ჟორდანიასა და მ. გ. ჯანაშვილისაგანა, ხოლო კომიტეტმა, რომლის თავმჯდომარედ არის გორის ეპისკოპოზი ანტონი, გამოსცა რამდენიმე სამეცნიერო შრომა, რომელნიც აცნობენ ქვეყანას მის მდიდარს საუნჯესა“.

11. მუზეის მნახველი.

1898 წლიდან მუზეი საზოგადოებისთვის კვირაში სამჯერ იყო ღია, და იმ დროიდან 40 ათასს კაცზე მეტი მნახველი იყო მისი. მნახველებად მომეტებულ ნაწილად იყვნენ მოგზაურნი ჩვენის სამშობლოს სხვა და სხვა ადგილებიდან, აგრეთვე ევროპიდან, ამერიკიდან და იაპონიიდანაც მოსულნი. აქაური მოსწავლე ახალგაზდობისათვის ხომ მუზეი სკოლად გახდა, ყოველ წლივ ნახულობენ მასწავლებელთა და აღმზღელთა ხელმძღვანელობითა და ეცნობიან სიძველეებსა.

მუზეი თვისი უმაღლესის ხილვით გააბედნიერეს:

მისმა იმპერატორებითმა უმაღლესობამ დიდმა მთავარმა გიორგი მიხეილის ძემ მეუღლით მარია მითა 25 ნოემბერს 1902 წლისას.

მისმა იმპერატორებითმა უმაღლესობამ დიდმა მთავარმა კონსტანტინე კონსტანტინეს ძემ 24 ოქტომბერს 1904 წ.

მისმა იმპერატორებითმა უმაღლესობამ დიდმა მთავარმა მიხეილ ალექსანდრეს ძემ 2 ოქტომბერს 1914 წ.

მისმა იმპერატორებითმა უმაღლესობამ დიდმა მთავარმა

ტატიანა კონსტანტინეს ასულმა ბაგრატიონ-მუხრანბატონისამ 20 ნოემბერს 1915 წ.

ამის გარდა მუზეუმი ბრძანდებოდნენ მაღალყოვლადუსამღვდელოესნი საქართველოს ექსარხოზნი, მინისტრი ფონ-ვალი, სტატს-დამა ელისაბედ ანდრიას ასული ვარანკოვ-დაშკოვისა, გრაფის მეუღლე პრასკოვია სერგის ასული უვაროვისა, სახელმწიფო სათათბიროს წევრი პავლე მილიუკოვი, პროტოპრესვიტერი სამხედრო და საზღვაო სამღვდელოებისა მ. გიორგი შაველსკი, სინოდის ობერ-პროკურორის კანცელარიის ვიცე-დირექტორი ვ. ი. იაცკევიჩი, თავდაზნაურთა წინამძღვარი თ. აბხაზი, ვ. ნ. ოსეცკი, კავკასიის სამასწავლებლო უწყების მზრუნველი ნიკ. თევდ. რუდოლფი, თავმჯდომარე არქეოლოგიურის განყოფილებასა ლევ გრ. ლაპატინსკი, აგრეთვე პროფესორები, სტუდენტები და სხვ.

ნახვა მუზეუმისა რუსის ბუნების მეტყველთა და ექიმთა მეცამეტე კრების წევრთაგან 16 ივნისს 1913 წ.

მუზეის გიშინჯვამდე სიონის ტაძარში თავმოყრილ რამდენიმე ასს ბუნების მეტყველს, ექიმებს, მეცამეტე კრების წევრთა ბ. ჯანაშვილმა მიმართა შემდეგის სიტყვითა:

„კურთხევითა მაღალყოვლადუსამღვდელოესის მეუფის ინოკენტისა, საქართველოს ექსარხოზის, და მონღოლიზმითა ბ. განმკარგულბელის კომიტეტის თავმჯდომარის მეცამეტე კრების რუსთა ბუნებისმეტყველთა და ექიმთა ნიკ. თევდ. რუდოლფისა, პატივი მაქვს მოგესალმოთ თქვენ, ბატონო წევრო მეცამეტე კრებისა, ამ უძველესს ტაძარში და თქვენი მეცნიერული ყურადღება მივაქციო ამ ტაძრის და მის სიძველეთა ისტორიულის ცნობაზე *). ტფილისის სიონი მღვთის მშობლის მიძინების სახსოვრად წოდებული არის პალესტინის სიონის სახელით.

სახელი სიონი საქართველოში დიდხინობით არის შეთვისებული: არის კიდევ ტაძრები—სიონები სამშვილდესი, ბოლნისისა, ატენისა, კავკასისა, შილდისა და სხვ.

საფუძველი ტფილისის სიონს ქალაქ ტფილისის დაფუძნებიდანვე დაედო.

სამატაიანო თქმულება და ზებირი გადმოცემა გვეუბნებიან, რომ ის ადგილი, სადაც ეხლა ტფილისია, დაფარული იყო დაბურული ტყითა, ხოლო აქ-იქ სიანდა ველები. ერთხელ, წმ1 წ. ქრ. შობის შემდეგ **). აქ მეფე ვახტანგ I ნადირობდა. ნადირობის დროს მეფის ფეხქვეშდანი ამოფრინდა უშველებელი ხობი. მეფის შევარდენი გამოეკიდა დასაჭერად და მალე ისეთის ძალით ეცა მსხვერპლსა, რომ ორივენი წავიდნენ ძირს და ჩაცვიდნენ ხევში მომდინარე ნაკადულში. მეფე და მისი მხლებელნი რომ მოვიდნენ, ნახეს, რომ შევარდენი და ხობი ნაკადულის ცხელს წყალში ჩახარშულიყვნენ. მეფეს მოახსენეს, რომ

*) დაწვრილებითი ცნობანი სიონის ტაძარზე მოყვანილი აქვს პლ. იოსელიანს თვის წიგნში „აღწერა ქალაქ ტფილისის სიძველეთა“, ხოლო სრული აღწერა ტაძრის საუნჯისა და მილად მისი ქონებისა, ფლავიანე ექსარხოზის განკარგულებით, შევასრულე მე ივნის—ივლისში 1899 წ. (ჩვენი ხელნაწერი სინის ტაძარში ინახება).

**) ჩვენი გამოანგარიშებით, ვანუშტის ჩვენებით კი 499 წელსა.

ნაკადულის ტალღანი შემდგარნი არიან იქაურის სამკურნალო ცხელი გოგირდის წყაროებისაგან. მეფეს ძალიან მოეწონა მიდამო იმ ადგილისა და იქვე განცხადა, ეს ადგილი ძალიან მომჯადოებელია, მდიდარია სამკურნალო წყლებითა, ამასთანავე თვისი ბუნებით მიუღდომელია, ამიტომ აქ იყოს დიდი ქალაქი, სამეფოს სატახტო, სიმაგრეებითა, ერთი რომელთაგანი—შურის-ციხე—უკვე იყო აშენებული სამხრეთის სიმაღლეზე მეოთხე საუკუნიდან და ჰკეტავდა ვიწრო გზას, მიმავალს მტკვრის ნაპირებსა და სატახტო ქალაქ მცხეთისაკენ. და იგი შეუღდა საქმესა.

ახალს აშენებულს ქალაქს უწოდა სახელი ტფილისი, რომელიც ითარგმნების „ტებლი“ (ქართული ტბილი=ტებლი).

უნდა მოგახსენოთ, რომ ბევრი ქართული ქალაქებისა და დაბების სახელები თავდება სი-ზე: ქუთაისი, ურბნისი, რუისი, შინდისი, მერეღისი, ორბისი, ტბილისი, მანგლისი, არტანოსი (არდავანი), საცხენისი, კარისი და სხვ.

თვისი ქალაქი მეფემ გაჰყო სამ ნაწილად კალისი (აკროპოლი), ტბილისი და ნისანი. ეს უკანასკნელი ქართული სიტყვა „ნისანი“ ანუ „ნიშანი“, ეტყობა ეთანასტორება ბერძნულს—მიზანი, ასპარეზი, ბერა.

მეფემ მაშინვე ხუთის ეკლესიის საძირკველი ჩაჰყარა: მეტეხი მეტეხის ციხეში, სადაც მეფის სასახლეც ააგეს, ჯვარი ანუ ეკლესია წმ. გეთსიმანის ჯვარის სახსოვრად, ბეთლემი (ბეთლემის ეკლესია, ან ფეთხანისა), ეკლესია წმ. მთავარანგელოსთა და სიონის საკათედრო ტაძარი.

ეს უკანასკნელი სიგძით 38 არშინია, სიგანით 29 და სიმაღლით გუმბათის ჯვარამდე 75.

ქალაქი ტფილისი და ის ტაძრები მეფე ვახტანგის მოადგილეების დროსაც შენდებოდა. განსაკუთრებით ბევრი იშრომა სიონის შენებაზე პირველმა ბაგრატიონმა გურამმა. ბოლოს სიონი დამთავრდა ადარნასესაგან მეშვიდე საუკუნეში. გურამი და ადარნასე ამავე ტაძარში ასაფლავიან.

ტაძრის კედლები გარედან შეკეთებულია ზოგი ვახტანგ მეექვსისაგან 1710 წ., ზოგიც შემდეგ ხანებში.

მასალად ნახშირია შეწინწკლული წვრილად ქვა-კლდე, რომელიც არღვევის და გოლურთის მთებში იზოვება, დებედა მდინარეზე. აკადემიკოს აბიხის თქმით ეს ქვა, იმის გარდა რომ საქანდაკოთ სეფარგისია, კარგია მით, რომ მავარია, არ ირღვევა და ჰაერის ცვლილებათგან არ ფუჭდება.

სიონის ეკატერი სამხრეთის მხრივ მაცხოვრის სახელზე აშენებულია ტფილისის მიტროპოლიტის ელისე საგინაშვილისაგან 1561 წელსა.

სიონის ტაძარმა თავის სიციცხლეში იხილა, როგორც დღენი ბედნიერებისა და ამაღლებისა, ისე უბედურებისა და დაცემისა. განსაკუთრებით სეფალალო იყო სიონისათვის შემოსევა საქართველოში მძაფრი ბარბაროსის ჯალალ-ედ-დინისა. იმან, დაიპყრო რა ტფილისი 1225 წელსა, მოაგლიჯა სიონს გუმბათი, გამართა ზედ ტახტი და იქიდან ცქერით სტკებობდა, როგორ ეღეტდნენ ქართველებს; სულ იმსხვერპლეს 100 ათასამდე ქართველი.

შემდეგ სიონს დაატეხეს თავს უბედურებანი თამერლანმა (XIV საუკ.), ას-
მაილ შახმა (1518 წ.) და ალა-მაჰომეტ-ხანმა (1795 წ.). ველურმა ჯარის კაცებ-
მა ალა-მაჰომეტ-ხანისამ გაძარცვეს სიონი, მისი ხის კანკელი დასწვეს, კომლი-
თა და ქვარტლით სულ ერთიან გააფუჭეს მისი მხატრობა და ბოლოს მიტრო-
პოლიტი ტფილისისა დოსითეოზი, რომელიც ცხოვრობდა სიონის გალავანში,
მტკვარში ჩაარჩეს.

მტრების გაბრუნების შემდეგ ტაძარი განაახლეს და წირვა-ლოცვა აღადგინეს.
უკანასკნელი გამაშვენებელი, ბრწყინვალეობისა და სიმშვენის მიმცემი
სიონის ტაძრისა იყო მათის იმპერატორებითს უდიდებულესობის სასახლის გოფ-
მეისტერი და საიმპერატორო, სახელოსნო აკადემიის ვიცეპრეზიდენტი გრიგორი
გრიგორის ძე თავადი გაგარინი. მან დახატა ეს ტაძარი 1850 წ., ნიშნად იხმარა
ძველი ტაძრების სურათები, რომლითაც საქართველო ასე მდიდარია. მხატვრობა
ამ წესით მიდის:

გუმბათა და გვერდებზე დაწყობილია წმიდათა სახეები სამ სართულად. წინ
მღვთისმშობელი, რომელსაც ორივე მხრივ ახლანან წინასწარმეტყველნი. თვალ-
საჩინო ადგილას მაცხოვარი და წყება მის მოციქულთა, მათ ქვეშედ მსოფლიო
მწყემსთაგარნი.

შიგ გუმბათში გამოსახულია ოქროს ფერ მდელიზე დიდი სახე მაცხოვრისა.
სვეტებზე ქართველი წმინდანები: ნინო, აბო, ქეთევან, ლუარსაბ, თაღებ ქვეშ—
ცამეტი სირიელი მამანი, რომელნიც მე-VI-სე საუკ. მოვიდნენ საქართველოში. და-
სავლეთით, შემოსავალ ზემოდ, საშინელი სამსჯავრო, ხატები მოწამეთა ბორის
და გლეხისა და სხვათა. უძველესს ნივთად სიონის ტაძარში და საზოგადოთ მთელ
საქართველოში ითვლება წმ. ნინოს ჯვარი, იგი სიგძით $1\frac{1}{4}$ არშ., სიგანით $\frac{3}{4}$
არშინისა. მათიანეს გადმოცემით, რომელიც შენახულია IX—X საუკ. საბუთებით,
წმ. ნინომ, რომელიც 318 წელს მცხეთას მოვიდა, ეს ჯვარი ვაზის შტოებისაგან
დასწნა და შემოახვია თავისი თმები. დღეს ამ ჯვარს აქვს ფარჩის დაფარნა და
ვერცხლისაგან გამოქედლის წმ. ნინოს ხატშია ჩასმული.

ეს ჯვარი 1749 წ. ქართველმა მიტროპოლიტმა რომანმა ჩუმად წაასვენა
რუსეთს და გადასცა მაშინ იქ მცხოვრებ ბატონიშვილს ბაქარ ვახტანგის ძესა,
ქართლის სამეფო ტახტის მძიებელს. 1800 წ. ბაქარის შვილის-შვილმა, ბატო-
ნიშვილმა გიორგიმ მართვა იგი იმპერატორს ალექსანდრე I-სა, ხოლო მან ინე-
ბა (15 ოქტომბერს 1801 წ.) მიექციათ იგი ისევ საქართველოში და დაესვენე-
ბინათ სიონის ტაძარში.

მეორე შესანიშნავი საგანია სიონის მღვთის მშობლის ხატი ვერცხლის მო-
ოქერილ ჩარჩოში. სახე მღვთის მშობლისა მოცულია ვერცხლ-მოოქერილ გვირ-
გვინით, შემკული და მოკირწყლული ძვარფასი ქვებითა. ხატის სხვა ნაწილების
მოკაზმულობა შეადგენს 200 ლალი, 70 ალმასი, 160 იაგუნდი, 90 ზურმუხტი,
70 ფირუზი, 600 მარგალიტი, იმათგან 44 ერთობ მსხვილმარცვლიანია. სახის
გარშემო ბრწყინავენ 44 ალმასის სხელები. ზოგიერთი ქვათაგანი ფრიად მსხვილია
და დაუფასებელი. საზოგადოთ მთელი ხატი ძვირფასი ქვებით ბღღვრიალებს.

ტაძარში უხრწნელად განისვენებს წმ. ესტატე მცხეთელი. აქვეა საფლავი ბავლე დიმიტრის ძის ციციანოვისა, რომელიც მოჰკლეს 6 თებერვალს 1806 წ. ბაქოში, თავადნი ორბელიანები და სხვ.

სიონის ტაძრის საცავში შენახულია ძველის საქართველოს არქივების ძვირფასი მიტრები და სხვა განძეულობა, ამ ტაძრიდან გადმოეცა საქართველოს სამღვდელთა მუზეის პერგამენტზე დაწერილი საბუთები, რიცხვით 16-დგ. სხვათა შორის ცნობული ქსანის სახარება, აწერილი ტფილისის მეხუთე არქეოლოგიურს კრებაზე, როგორც ძველი მე-Ⅶ-დგ საუკუნისა.

საზოგადოდ ამ მუზეიში ყურადღებას იპყრობს პერგამენტზე (ტყავზე) ხელნაწერები, რომელიც ერთობლივ შეადგენს 130.000 ფურცელზე მეტსა. ამათში ზოგი ეკუთვნის 7, 8-ე და სხვ. საუკუნოებსა. სამწუხაროდ მუზეის შენობა ერთობ პატარა და ვიწროა, დაიტევს სულ 40—50 კაცსა, ამიტომ მუზეის სიძველეთა სანახავად უნდა მობრძანდნენ არა უმეტეს 40—50 კაცისა თითო ჯგუფში. მუზეიში იმექონების აგრეთვე ჯვარი მიხილ თედორეს ძისა, პირველის მეფისა რომანოვთა საგვარეულოდან, რომელიც აწერილი მაქვს ჩემს წიგნაკში „მასალები საქართველოს და რუსეთის სიძველეთა ისტორიისათვის“, რომელშიაც შედის კონსტანტინოპოლის სპარსთა, სკითთა—რუსთაგან გარემოცვის აღწერილობა 626 წ. ქრ. შობის შ., და არაბთაგან, ეს მასალა გამოკრებულია მუზეის ხელნაწერებიდან.

აქ ვთავებ, ბატონებო, ჩემს საზოგადო განხილვას. ახლა კი გთხოვთ იხილოთ წმ. ჯვარი ქართველთა განმანათლებელის მოციქულთასწორის ნინოსი და შემდეგ მობძანდეთ მუზეის შენობაში და ნახოთ ჯვარი პირველის მეფისა რომანოვთა გვარეულობიდან მიხილ თედორეს ძისა, აგრეთვე ძველ ტყავზე ნაწერი საუნჯენი მუზეისა“.

ამის შემდეგ კრების წევრებმა დაათვალიერეს სიძველენი ტაძრისა და მუზეისა.

ს ა პ ა ტ ი ო მ ნ ა ხ ვ ე ლ თ ა გ ა ნ წ ი გ ნ ა კ შ ი შ ე ტ ა ნ ი ლ ი შ ე ნ ი შ ვ ნ ე ბ ი :

1. „7 ივლისს 1903 წ. ვიყავ აქ, მუზეიში, რეკტორი კიევის სასულიერო აკადემიისა ეპისკოპოზი პლატონი (აწ საქართველოს ექსარქოსი პლატონი) და გამაკვირვა უამრავმა ხელნაწერმა მასალამ, რომელიც უძვირფასესია ლიტურგიულ და სეკლესიო-საარქეოლოგია მხრივ და ჯერ მეცნიერებას და ქვეყნიერებას გაცნობილი არა აქვს. ვსთხოვ ქართველ მოსწავლეს ახალგაზდობას, მიაქციოს თვისი განსაკუთრებული ყურადღება ამ სამს შუკას, აღსავსეს უიშვიათესის საუნჯეებითა. მადლობით მოიხსენებს ყველა, ვისთვისაც ძვირფასია წმიდა ეკლესია და მისი ცხოვრება“.

2. „10-დან 16 ნოემბრამდე 1904 წლ. ვმუშაობდი შესასწავლად იმ ხელნაწერებისა, რომლითაც ისე მდიდარია სიონის ტაძრის სიძველეთსაცავი, და ღრმად ვმადლობ იმ ყურადღებისა და შემწეობისათვის, რომელიც ვპოვე მე მუზეის გამგებელ მ. გ. ჯანაშვილში, გრაფინია უვაროვისა“.

3. საქართველოს საეკლესიო-საარქეოლოგიო მუზეის ნახვამ ჩემში წაუშლელი შთაბეჭდილება დასტოვა როგორც უმაღლეს ხელოვნების სიძველეებმა საქართველოსა და თავის სიმდიდრით, აგრეთვე თავგაწირულმა შრომამ ამ სიმდიდრის აწერისათვის ღრმად პატივცემულ მფარველმა მუზეისამ მ. გ. ჯანაშვილმა. 6 ოქტომბერი 1911 წლ. პროფესორი ალ. ვიქტ. პრაზოვი“.

4. 30 ივნისს 1916 წ. მალაყოვლად უსამღველოესმა პლატონმა, საქართველოს ექსარხოსმა, გააბედნიერა საეკლესიო მუზეი მეორეჯერ და იმავე წიგნში ჩასწერა:

„30 ივნისს 1916 წ. მეორეჯერ გავეზინჯე მე ეს უხილავი გარეგანის მხრივ, მაგრამ იშვიათად მდიდარი თავისი ისტორიული ღირებულებით მუზეი. ცამეტი წლის შემდეგ, რაც მე ეს ვნახე, ახალი განძი ცოტა შეუძენია მუზეის, მე ეს მაკვირებს, ვიცი რა უზომო არქეოლოგიური სიმდიდრე ჩვენის საქართველოსი და შესაძლებლობა იმისი, რომ ბევრად ბევრი სიმდიდრე და ძვირფასი საგნები საქართველოს ეკლესიის სიძველეთა ადვილი შესაკრებია, ამას ხელს უწყობს სიყვარული საქმისადმი, ნიჭი და მუდამი დაუზარებლობა მუშაობისადმი მუზეის პატივცემულ გამგებლისა, რომელსაც ახლად განსაკუთრების სიამოვნებით შევხვდი მუზეიში“.

შემდეგ მალაყოვლად უსამღველოესმა მწყემსმთავარმა პლატონმა, საქართველოს ექსარხოსმა, წინადადება მისცა მუზეის კომიტეტსა, გააძლიეროს შეკრება და საყოველთაოდ ცნობაში მოყვანა გადარჩენილ სიძველეებისა, რომელიც მთელს საქართველოშია გაფანტული.

დასასრულ, შემდგენელი ამა წერილისა ამოწმებს, რომ მუზეის წარმართება, რომელიც კომიტეტის უადრესს სურვილს შეადგენს, ფერხდება, მომეტებულად, იმიტომ, რომ მუზეის არა აქვს თავისი სამუდამო ყუდღე და არა ჰყავს მოსამსახურეთა შტატი, რომელნიც, იქნებთან რა უზრუნველყოფილნი ნივთიერად, შესძლებენ განსაკუთრებით იშრომონ მუზეის საქმეებზე და მის კეთილმოწყობაზე.

Свѣдѣнія греческихъ писателей о древностяхъ грузинскаго народа.

(Продолженіе *).

Σημειοῦμεν ἐνταῦθα χάριν τῶν φιλόλο-
γῶν, ὅτι πολλὰ ξῆνη ἐπίστευσαν εἰς
τὸν Χριστόν, ὅχι μόνον διότι ξίλεπον
θαύματα γινόμενα διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ
Χριστοῦ ἢ διὰ διαφορῶν Ἁγίων ἀνδρῶν
ἀλλὰ καὶ διότι ξίλεπον τὸ γένος τῶν

Примѣчаемъ здѣсь для филоло-
говъ, что многіе народы увѣровали
во Христа не потому только, что
видѣли чудеса, совершаемыя во имя
Христа различными святыми му-
жами, но и потому, что видѣли

*) См. начало въ №№ 19—24 1916 г. и 1—2 1917 г. «Вѣстника Грузинскаго Экзархата».

χριστιανῶν δεδοξασμένον καὶ ἔντιμον, με Βασιλείαν καὶ με Βασιλεῖς ὀρθοδόξους καὶ Αὐτοκράτορας.

Ὁὕτω λόγου χάριν οἱ ἀνωτέρω Ἰβηρες ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστὸν ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου διὰ μέσου δὲ τῶν Ἰβήρων ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστὸν οἱ Ἀρμένιοι καὶ πάλιν διὰ τῶν Ἀρμενίων ἐπίστευσαν οἱ Πέρσαι εἰς τὸν Χριστὸν, ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου.

Ὁμοίως ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου ἐπίστευσαν οἱ Ἴνδοι διὰ μέσου Φρουμεντίου Ἀλεξανδρέως, ὃς τις ἐορτάζεται κατὰ τὴν τριακοστὴν Νοεμβρίου, καὶ ὅρα ἔκει ἐν τῇ Συναξαριστῇ. Ὁμοίως ὅρα καὶ σελ. 343 τοῦ α' τόμου τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τοῦ Μελετίου.

Ἐπὶ δὲ τοῦ Βασιλέως Ἰουστιανοῦ ἐν ἔτει φμστ'. (546) ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστὸν οἱ ἐν τῇ Ἰστρῷ ποταμῷ κατοικοῦντες Ἀβασγοὶ ὁμοίως καὶ οἱ Ἀξουμίται, καὶ ἄλλοι πολλοὶ (ὅρα τόμ. β'. τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας σελ. 89—90 τοῦ Μελ.).

Ἐπὶ τοῦ Βασιλέως Μιχαήλ τοῦ υἱοῦ Θεοδώρας, τοῦ ἐν ἔτει ωμβ'. (842) βασιλεύσαντος ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστὸν τὸ ἔθνος τῶν Βουλγάρων, Σέρβων (οἱ τινες καὶ Τριβαλλοὶ ὀνομάζονται), Πόεμων καὶ Σλαβόνων.

Ἐπὶ τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ υἱοῦ Λέοντος τοῦ σοφοῦ τοῦ καλουμένου Πορφυρογεννήτου, τοῦ ἐν ἔτει πιβ'. (912) βασιλεύσαντος, ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστὸν οἱ Οὐγγροὶ (ὅρα τόμ. β'. τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τοῦ Μελ. σελ. 354).

Ἐπὶ δὲ τοῦ Βασιλέως τοῦ Μακεδόνος, τοῦ ἐν ἔτει ωξ'. (867) βασιλεύσαν-

родъ христіанскій прославленный и честный, съ царствомъ, царями и императорами православными.

Такъ, напримѣръ, названные иверцы увѣровали во Христа во дни Константина Великаго; при *посредствѣ иверцевъ* увѣровали во Христа *армяне*; при посредствѣ армянъ увѣровали во Христа персы во дни того же Константина Вел.

Въ царствованіе того же Константина увѣровали жители Индіи при посредствѣ Фрументія Александрійскаго, память котораго праадуется 30 ноября (см. тамъ же въ Синаксаріи. См. также стр. 343 1-го тома церковной исторіи Мелетія Аѳинскаго).

Въ царствованіе Юстиніана въ 546 г. увѣровали во Христа живущіе на берегахъ р. Истра элуры, живущіе на берегахъ р. Танаиса абхазцы, также аксумиты и многіе друг. (см. т. II церковной исторіи Мелетія, стр. 89—90).

Въ царствованіе Михаила, сына Θεодоры, царствовавшаго въ 842 году, увѣровали во Христа болгары, сербы, которые еще называются триваллами, чехи и словинцы.

Въ царствованіе царя Константина, сына Льва Мудраго, проываемаго Порфирогенитомъ, царствовавшаго въ 912 г., увѣровали во Христа венгры (см. т. II церковной исторіи Мелетія, стр. 354).

Въ царствованіе Василія Македонянина, царствовавшаго въ 867 г.,

τος, ἐπίστευσαν οἱ Ῥώσοι εἰς τὸν Χριστὸν, διὰ τῶν διδασκάλων, τοὺς ὁποίους ἀπέστειλεν Ἰγνάτιος ὁ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ πάλιν ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πατριὸν αὐτῶν θρησκείαν· ἔως οὗ ὁ Δοῦξ αὐτῶν Βλαδίμηρος, λαβὼν εἰς γυναῖκα Ἄνναν τὴν ἀδελφὴν Βασιλείου Παφρογεννήτου, τοῦ υἱοῦ Ῥωμανοῦ τοῦ νεωτέρου, κατηχήθη παρ' αὐτῆς, καὶ ἐβαπτίσθη ἐν ἔτει 987 ἢ 990 καὶ κατ' ὀλίγον ἐβαπτίσθη καὶ ὅλον τὸ ἔθνος, (κατὰ τὸν Μοσσέμιον Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορ. Ἐκατονταετηρίδα 9-ην μερ. I κεφ. 1 καὶ τὸν Δάμπιον τοὺς νεωτέρους Ἐκκλησ. Ἱστορ. βιβλίον 2, κεφ. 8).

Εἰς ὅλα δὲ τὰ ἀνωτέρω ἐπιστραφέντα εἰς θεογνωσίαν ἔθνη ἔλαβον πρόνοιαν οἱ ῥηθέντες Βασιλεῖς νὰ ἀποστείλωσιν Ἱερεῖς καὶ κληρικοὺς διὰ νὰ τὰ κατηχήσουσιν, νὰ τὰ βαπτίσουσιν καὶ νὰ τὰ διδάξουσιν τὴν ὀρθοδοξίαν (ἴδρα ἐν τῇ ὑποσημειώσει αὐτοῦ ἐν τῇ Συναξαριστῇ).

Παράγραφος δέκατος ἐκ τῆς 343 σελ. τοῦ α'. τόμου τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τοῦ Μελετίου Ἐπισκόπου Ἀθηνῶν.

Πρὸς τοῦτοις τελευταίον πρέπει νὰ ἐξεύρωμεν, ὅτι ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου, εἰς πολλὰ ἔθνη ἀνέτειλε τὸ φῶς τῆς Θεογνωσίας, ὡς εἰς τοὺς Ἰνδοὺς διὰ μέσου Φρουμεντίου Ἀλεξανδρέως, τὸν ὁποῖον ὁ Ἀλεξανδρείας Ἀθανάσιος ἀρχιερεὺς ἀνέδειξε, καὶ εἰς τὴν τοῦ ἔθνους γεωργίαν ἐπεμψεν εἰς δὲ τοὺς Ἰβήρας, διὰ μέσου γυναικὸς αἰχμαλώτου χριστιανῆς, ὁποῦ μετήρχητο βίον σεμνὸν καὶ σώφρονα, ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων διὰ μέσου δὲ τῶν Ἰβήρων οἱ Ἀρμένιοι καὶ διὰ τῶν Ἀρμενίων, καὶ τῶν γειτνιώντων φυλῶν, οἱ Πέρσαι εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ ἤλθον. Καὶ ἐπειδὴ μὲ τὸν

увѣровали во Христа русскіе, при посредствѣ учителей, посланныхъ Игнатіемъ, Константинопольскимъ патріархомъ, но потомъ опять обратились къ отеческой вѣрѣ, пока князь ихъ, Владимиръ, женившись на Аннѣ, сестрѣ Василя Порфирогенита, сына Романа Младшаго, не былъ обращенъ ею (Анной) въ христіанство и крестился въ 987 или 990 г.; немного спустя, крещеньъ былъ и весь народъ (Моссемій; церковная исторія, I ч. 1 гл., и по Лампію младшему, церковная исторія, кн. 2, гл. 8).

Ко всѣмъ названнымъ обращенымъ народамъ вышеназванные цари послали священниковъ и дръклириковъ для катихизаціи, крещенія и проповѣди православной вѣры (см. въ Синаксаріи 27 октября, а также въ примѣчаніи тамъ же).

Параграфъ 10 изъ 343 стр. 1-го тома церковной исторіи Мелетія, епископа Аѳинскаго.

Къ тому же, наконецъ, должны знать, что во дни Константина Великаго многимъ народамъ возсіялъ свѣтъ Богопознанія, какъ, напр., жит. *Индіи* при посредствѣ Фрументія Александрійскаго, котораго посвятилъ въ архіереи Аѳанасій Александрійскій и послалъ его обратити народъ въ христіанство; *иверцевъ* же—при посредствѣ плѣнницы женщины-христіанки, которая проводила жизнь съ дѣтства непорочную и благоразумную; при *посредствѣ* иверцевъ—*армяне*, при посредствѣ же армянъ и сосѣднихъ

καιρὸν, πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἔγειναν Χριστιανοὶ, καὶ ἄρχισαν νὰ ἐκκλησιάσωναι, ἐλύπει αὐτὸ οὐ μετρίως τοὺς μάγους, καὶ τοὺς Ἰουδαίους, οἵτινες διέβαλον πρὸς Σαβῶριον τὸν Βασιλέα, τὸν τότε Ἀρχιεπίσκοπον Σελευκίας, καὶ Κτησιφῶντος Συμεῶν, ὅστις καταπεισθεὶς εἰς τὰς διαβολὰς αὐτῶν, ἤγειρε διωγμὸν κατὰ τῶν χριστιανῶν τῶν ἐπιτελούντων ὑπὸ τῆς αὐτοῦ ἐξουσίας, πρὸς τὸν ὁποῖον γράφας ὁ Κωνσταντῖνος, ἐδοκίμασε νὰ τὸν καταπέισῃ νὰ εἶναι φίλος τῶν χριστιανῶν. Ὅρα τὸν Σωκράτην (ε) (Ἐκκλ. Ἱστορ. βιβλ. α'. κεφάλ. ιθ'. καὶ η'.) τὸν Θεοδώρητον (ζ) (Ἐκκλ. Ἱστορ. βιβλ. α'. κεφ. κε'), καὶ τὸν Σωξόμενον (η) (Ἐκκλ. Ἱστορ. βιβλίον β'. κεφ. ζ'. ἢ θ').

племень обратились въ христіанство персы. Такъ какъ со временемъ многіе изъ нихъ обратились въ христіанство и начали ходить въ церковь, многіе маги и іудеи возбудили царя Собора противъ Архіепископа Селевкии и Ктизифонта, Симеона; царь, убѣжденный ими, возбудилъ преслѣдованіе христіанъ, подчиненныхъ ему. Константинъ Великій попытался убѣдить его быть другомъ христіанъ. (См. Сократа (5), церковная ист., кн. 1, гл. 19 и 8, Θεοδωριτα (7), церковная ист., кн. 1, гл. 25 и Созомена (8), церковная ист., кн. 2, гл. 7 и 8).

(Окончаніе слѣдуетъ).

Θ. Κ. Θ.

Лѣтопись Грузинскаго Экзархата.

Наканунѣ праздника Рождества Христова Высокопреосвященный Владыка-Экзархъ всенощную совершилъ въ Крестовой экзархеской церкви, а въ самый праздникъ литургію въ Сіонскомъ кафедральномъ соборѣ, въ сослуженіи архимандрита Назарія, смотрителя Горійскаго духовнаго училища архимандрита Іоанна, архимандрита Досиеея, соборнаго и городского духовенства.

Въ день Рождества Христова, для славленія Христа Высокопреосвященный Владыка-Экзархъ прибылъ въ 12 час. дня во дворецъ Намѣстника въ сопровожденіи вигарныхъ Епископовъ: Антонія Горійскаго, Даміана Эриванскаго, архимандрита Назарія, митрофорнаго протоіерея М. Ткемаладзе, ключаря Сіонскаго собора А. Тотибадзе, протоіерея о. Александра Симонова и городскихъ протоіереевъ: о.о. С. Шошіева, С. Городцова и Н. Маچارова, которые были приглашены Намѣстникомъ къ завтраку.

5 января, въ *навечеріе* праздника *Богоявленія Господня*, Экзархъ Грузіи Высокопреосвященный Архіепископъ Платонъ божественную литургію съ чиномъ освященія воды совершилъ въ Крестовой экзаршескаго дома церкви. Всенощное бдѣніе вечеромъ, наканунѣ Крещенія Господня, Владыка-Экзархъ совершилъ въ Крестовой же церкви, а литургію въ самый день праздника—въ Александро-Невскомъ военномъ соборѣ.

Крещенскій праздникъ.

6 января литургію въ Александро-Невскомъ военномъ соборѣ служилъ Высокопреосвященный Платонъ, Экзархъ Грузіи, въ сослуженіи соборнаго духовенства. Къ концу литургіи въ ограду собора прибылъ крестный ходъ изъ Сіонскаго собора, предшествуемый Преосвященнымъ Антоніемъ, Епископомъ Горійскимъ, со всѣмъ городскимъ духовенствомъ, неся святыни мѣстныхъ храмовъ. Въ 11^{1/2} часовъ дня духовенство вышло изъ военного собора, и соединенный крестный ходъ, во главѣ съ Архіепископомъ Платономъ, при колокольномъ звонѣ прослѣдовалъ на Иордань, возведенную на Курѣ выше Верійскаго моста. Всѣ тротуары отъ собора до Верійскаго подъема, а также балконы, крыши домовъ, скаты холмовъ у рѣки были усыяны народомъ, чему благоприятствовала чудная, почти весенняя, погода. На пути слѣдованія процессіи стояли войска. Крестный ходъ шелъ въ слѣдующемъ порядкѣ: амкары со своими цеховыми значками во главѣ съ цеховыми старшинами и ремесленнымъ головой. Посреди, за зажженнымъ фонаремъ—кресты, иконы, хоругви всѣхъ мѣстныхъ церквей и большой крестъ Сіонскаго собора; на особыхъ носилкахъ несли икону съ крестомъ изъ виноградныхъ лозъ, перевязанныхъ волосами св. Нины, просвѣтительницы Грузіи. Процессію сопровождали три хора пѣвчихъ—экзаршескій, военного и Сіонскаго соборовъ и хоръ музыки, исполнявшій „Коль славень“. За крестнымъ ходомъ слѣдовали: помощникъ Намѣстника ген.-лейт. кн. В. Н. Орловъ, главный начальникъ Кавказскаго военного округа ген.-лейт. С. В. Вольскій, начальникъ штаба Кавказской арміи ген.-м. Л. М. Болховитиновъ, директоръ канцеляріи Намѣстника камергеръ П. В. Истомина, старшій пресѣдатель Тифлисской судебной палаты сенаторъ А. А. Чебышевъ, главноуполномоченный русскаго общества Краснаго Креста камергеръ Л. В. Голубевъ, уполномоченный министра земледѣлія на Кавказѣ К. И. Шашковскій, главноуполномоченный по устройству бѣженцевъ Кавказ-

скаго фронта ген.-м. В. М. Тамамшевъ, Тифлисскій комендантъ ген.-л. В. Д. Габаевъ, Тифлисскій губернаторъ флигель-адъютантъ полковникъ А. Н. Мавдрыка, членъ Государственнаго Совѣта кн. К. Н. Абхазы, Тифлисскій городской голова А. И. Хатисовъ, представители земскаго и городского союзовъ и общественныхъ учреждений. Какъ только св. Крестъ былъ погруженъ въ воду,—взвилась сигнальная ракета, по которой выстроенная у Иордани рота юнкеровъ Тифлисскаго военного училища произвела троекратный салютаціонный залпъ изъ ружей и въ то же время десятки людей съ береговъ бросились въ рѣку купаться въ освященной водѣ. Въ томъ же порядкѣ, но во главѣ съ Преосвященнымъ Антоніемъ, Епископомъ Горійскимъ, крестный ходъ прослѣдовалъ обратно въ Сіонскій соборъ при пѣніи тропаря „Во Иордани“, причемъ Епископъ Антоній окроплялъ св. водой войска, стоявшія „на молитву“, и народъ. Въ 1¼ час. дня богослуженіе закончилось въ соборѣ многолѣтіемъ Государю Императору, Государынямъ Императрицамъ, Наслѣднику Цесаревичу, Августѣйшему Намѣстнику Кавказскому Великому Князю НИКОЛАЮ НИКОЛАЕВИЧУ съ супругой Его Великой Княгиней АНАСТАСІЕЙ НИКОЛАЕВНОЙ и христоролюбивому воинству.

Праздникъ св. Нины.

14 января сего года, въ день праздника св. Нины, въ заведеніи св. Нины литургія была отслужена Экзархомъ Грузіи, Архіепископомъ Платономъ. Присутствовали: Августѣйшій Намѣстникъ, Его Императорское Высочество Великій Князь НИКОЛАЙ НИКОЛАЕВИЧЪ, Великій Князь ПЕТРЪ НИКОЛАЕВИЧЪ, Великая Княгиня АНАСТАСІЯ НИКОЛАЕВНА, Великая Княгиня МИЛИЦА НИКОЛАЕВНА, помощникъ Намѣстника по гражд. части кн. В. Н. Орловъ, командующій Кавказскою арміею ген.-отъ-инф. Н. Н. Юденичъ, зачальникъ штаба ген.-м. Болховитиновъ, Ихъ Высочества Княжна НАДЕЖДА ПЕТРОВНА, Кн. ЕЛЕНА ГЕОРГІЕВНА Романовская герцогиня Лейхтенбергская, Его Высочество принцъ Ольденбургскій, членъ Государственнаго Совѣта кн. К. Н. Абхазы, главный зачальникъ Кавказскаго военного округа ген.-лейт. Вольскій, зачальникъ военныхъ сообщений ген.-майоръ Карповъ, главный уполномоченный Краснаго Креста камергеръ Голубевъ, представители дворянства общественныхъ учреждений и др.

ОБЪЯВЛЕНІЯ.

ОТКРЫТА ПОДПИСКА

Второй годъ изданія.

за 1917-й годъ

Второй годъ изданія.

на журналъ

ОБУЧЕНІЕ ПЧЕЛОВОДСТВУ ВЪ ЦЕРКОВНО-ПРИХОДСКОЙ ШКОЛѢ

Цѣль журнала—учащихся церковно-приходской школы восковому пчеловодному хозяйству и тѣмъ проводить пчеловодныя знанія въ широкія массы земледѣльческаго населенія Россіи для того, чтобы обезпечить Святую Русскую Православную Христіанскую Церковь воскомъ для церковныхъ свѣчей.

— ПРОГРАММА ЖУРНАЛА: —

1. Къ читателямъ (передовыя статьи). 2. Совѣты начинающимъ пчеловодство учителямъ. 3. Работы, которыя надо произвести въ текущемъ мѣсяцѣ на школьной пасѣкѣ. 4. Первый годъ обученія учащихся въ школѣ теоретическому пчеловодженію. 5. Второй годъ обученія учащихся въ школѣ теоретическому пчеловодженію. 6. Первый годъ ознакомленія дѣтей съ практическими приѣмами веденія пчеловодства. 7. Второй годъ ознакомленія дѣтей съ практическими приѣмами веденія пчеловодства.	8. Медосборное пасѣчное хозяйство. 9. Воскосборное пасѣчное хозяйство. 10. Роевое пасѣчное хозяйство. 11. Медоносныя растенія. 12. Дневникъ нашей пасѣки. 13. Разказы изъ пчеловодной жизни. 14. Выдающіеся пчеловодныя дѣятели. 15. Пчеловодная жизнь въ Россіи. 16. Разказы прикладного и научнаго характера. 17. Вѣсти со школьныхъ пасѣкъ. 18. Отвѣты на вопросы, выдвинутыя пчеловодною работою у отдѣльныхъ учителей-пчеловодовъ. 19. Объявленія.

Журналъ будетъ выходить каждыя два мѣсяца, разиѣромъ 32 стр.

цѣна съ пересылкой:

← на годъ 3 рубля. на пол-года. 1 р. 50 коп. →

Требованія на журналъ адресовать:

г. Одесса. Почтовый ящикъ 1294 А. И. Сыромятникову.

Журналъ наложеннымъ платежомъ не высылается.

Редакторъ-Издатель А. Н. Сыромятниковъ.

===== ВЫСЫЛАЕТСЯ =====

сразу за весь 1915 годъ

ЗА ТРИ РУБ. СЪ ПЕРЕСЫЛКОЙ

===== ЖУРНАЛЪ =====

„ОБУЧЕНІЕ ПЧЕЛОВОДСТВУ ВЪ ЦЕРКОВНО- ПРИХОДСКОЙ ШКОЛѢ,“

въ которомъ данъ подробный матеріалъ для обученія въ школѣ пчеловожденію учащихся и изложенъ ходъ всѣхъ пчеловодныхъ работъ.

Требованіе адресовать:

г. Одесса. Почтовый ящикъ 1294 Редактору А. И. Сыромятникову.

3-2

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА 1917 ГОДЪ

НА ЕЖЕМѢСЯЧНЫЙ ЦЕРКОВНО-ОБЩЕСТВЕННЫЙ ЖУРНАЛЪ:

„Голосъ Церкви“.

Журналь „ГОЛОСЪ ЦЕРКВИ“, вступая въ шестой годъ своего изданія имѣеть цѣлью освѣщать и разрѣшать въ строго-православномъ церковномъ духѣ всѣ вопросы Вѣры и Церкви, а также и вопросы государственной общественной, семейной и личной жизни и мысли, въ границахъ соприкосновенія ихъ съ ученіемъ Православной Вѣры и съ жизнью Православной Церкви.

===== Посему въ „ПРОГРАММУ“ журнала входятъ: =====

Отдѣль I: 1) Душеполезное чтеніе, т. е. статьи, дневники, письма, наблюденія и воспоминанія, а также и прочіе труды религіозно-назидательнаго содержанія. 2) Вѣроученіе и нравоученіе Православной Церкви, въ научно-популярномъ изложеніи и въ удовлетвореніе запросовъ нашего времени. 3) Церковная проповѣдь на жгучіе вопросы современности. 4) Церковное управленіе. 5) Вопросы современнаго пастырства и церковный приходъ. 6) Церковная школа. 7) Внѣшня и заграничная православная миссія. 8) Внутренняя миссія. 9) Русское сектанство, расколъ, социализмъ, современный атеизмъ и спиритуализмъ. 10) Православная церковь за границей. 11) Инославіе и иновѣріе.

Отдѣлъ II: 12) Церковь и Государство. 13) Церковь и Общество. 14) Церковь и семья. 15) Церковь и личная жизнь человѣка. 16) Церковь и современная пресса. 17) Церковь и современная мысль. 18) Библиографія и критика. 19) Политическое обозрѣніе. 20) Стихотворенія. 21) Почтовый ящикъ: отвѣтъ на запросы читателей по программѣ журнала.

== Въ журналѣ принимаютъ участіе: іерархи и пастыри Церкви, миссіонеры, мужи богословской и свѣтской науки и литературы, а равно и видные дѣятели на поприщѣ церковной, государственной и общественной жизни. ==

1) Годовая цѣна журнала ЧЕТЫРЕ руб., $\frac{1}{2}$ года 2 руб.; съ дост. и перес. За границу ПЯТЬ руб. Деньги адресовать „Москва, Кремль, Чудовъ монастырь. Въ редакцію „Голоса Церкви“. Подписка принимается и въ книжныхъ магазинахъ; и въ „Контръ Объявленій и Подписки“ Н. Н. Печковской—Москва, Петровскія линіи. За перемѣну адреса подписчики вносятъ 40 коп.

2) Плата за объявленія 1 стран.—40 руб., полстран. 20 руб., $\frac{1}{4}$ стр.—10 руб., $\frac{1}{8}$ стр. 5 руб.

3) За прошлыя годы „ГОЛ. ЦЕРКВИ“ по 3 р. за годъ. Отдѣльная книжка 60 коп.

4) Литературный матеріаль для „Гол. Церкви“ направлять и за справками обращаться: Петроградъ, Калашниковская набережная, д. 32, кв. 46. Телеф. 146—71. Ивану Георгіевичу Айвазову.

Редакторы: Намѣстникъ Чудова монастыря Епископъ Серпуховскій Арсеній и и. д. доцента Петроград. Духовн. Академіи И. Айвазовъ.

3—2.

Редакторы неофициальнаго отдѣла: { Антоній, Епископъ Горійскій.
Даміанъ, Епископъ Эриванскій.